

MERCÈ RODOREDÀ: DONES, SECRETS I FLORS

ANÀLISI DELS PERSONATGES FEMENINS DE
MIRALL TRENCAT

Armanda Valls

Curs: 2019-2020

“Hi ha gent que amb un record en té per tota la vida.” Ella li preguntà: “Què vol dir un record?” “Prou que ho sabràs; potser això d’ara en serà un per a tu, d’aquí a molts anys.”

Mercè Rodoreda, Mirall trencat

ABSTRACT

Castellà

Mercè Rodoreda i Gurguí es considerada una de las escritoras más influyentes de la literatura catalana. Su producción comprende todos los géneros literarios pero destaca, principalmente, en la novela. Sus personajes, sobre todo las figuras femeninas, se caracterizan por tener una cuidada descripción psicológica.

El objetivo principal del trabajo es hacer un estudio completo de los personajes femeninos de la obra *Mirall trencat*, para poder analizar la complejidad de su mundo y entender por qué despiertan tanto interés en el lector. Como en toda obra, hay personajes que destacan por encima de otros, tomando un papel más relevante en la narración, y es, debidamente coherente, que su análisis sea más amplio e intenso. A parte del análisis, el trabajo consta, también, de una biografía sobre la misma autora que abarca tanto hechos esenciales de su vida como sucesos menos conocidos. La hipótesis que se plantea en el trabajo es que los personajes, al tener una descripción psicológica tan minuciosa, provocan en el lector sentimientos y emociones capaces de atraerlo hacia la lectura. Mediante la parte práctica, el análisis de los personajes, he podido corroborar esta hipótesis y sacar unos resultados claros de por qué los personajes femeninos tienen una mayor importancia en la obra y la razón por la cual pueden conectar tanto con el lector.

Rus

Мерсе Родореда считается одной из самых влиятельных писателей каталонской литературы. Ее творчество включает в себя все жанры литературы, среди которых особенно выделяется роман. Для ее персонажей, в основном, женских фигур, характерно детальное описание, включающее глубокий психологический анализ. Основная задача работы – подробное исследование женских персонажей произведения «Разбитое зеркало» с целью анализа из внутреннего мира для того чтобы понять, почему они вызывают такой большой интерес у читателя. Помимо анализа, работа включает в себя также биографию Мерсе Родореды. Возникает гипотеза о том, что благодаря мастерски произведенному психологическому описанию персонажи вызывают у читателя чувства и эмоции, способные привлечь его к чтению. В практической части, заключающейся в анализе персонажей, я смогла подтвердить эту гипотезу и получить ясные результаты о том, почему женские персонажи имеют такое большее значение в произведении и почему они не оставляют читателя равнодушным.

ÍNDEX

0. Abstract	
1. Introducció	3
2. Biografia	5
2.1 Infantesa i joventut	5
2.2 Inicis en el món de la literatura	7
2.3 Guerres i exili	8
2.4 París i Ginebra	9
2.4.2 <i>Mirall trencat</i> , 1974	14
2.5 El regres definitiu: Romanyà de la Selva	16
3. Teresa Goday	17
3.1 Joventut	17
3.1.1 Relació amb el Nicolau Rovira	17
3.1.2 Relació amb el Salvador Valldaura	18
3.1.3 Relació amb els fills	19
3.1.4 Relació amb l'Eulàlia Bergadà	19
3.1.5 Relació amb l'Amadeu Riera	20
3.2 Vellesa	21
3.2.1 Relació amb l'Eladi Farriols	21
3.2.2 Relació amb els nets	21
3.2.3 El malestar i la malaltia	23
3.2.4 Un somni perseguidor	23
3.2.5 Relació amb l'Armanda	24
3.2.6 Records de joventut	24
3.2.7 La mort	25
4. Sofia Valldaura	26
4.1 Infantesa	26
4.2 Relació amb els pares	26
4.2.1 Salvador Valldaura	26
4.2.2 Teresa Goday	27
4.3 Relació amb l'Eladi Farriols	29
4.4 Relació amb els fills	30
5. Maria Farriols	32
5.1 Relació amb els familiars	32

5.2 Els jocs infantils.....	33
5.3 El suïcidi.....	34
5.4 El fantasma de la Maria.....	36
6. Armanda Valls	37
6.1 Joventut	37
6.1.1 Inicis com a minyona.....	37
6.1.2 Relació amb l'Eladi i la Sofia	37
6.2 Vellesa.....	39
6.2.1 Relació amb la Teresa	39
6.2.2 Els secrets de la família	40
6.2.3 L'Armanda i la casa.....	40
7. Bàrbara.....	43
8. Pilar Segura.....	45
9. Eulàlia Bergadà	47
10. Senyoreta Rosa.....	49
11. Les minyones.....	50
12. Conclusions	52
13. Agraïments	54
14. Bibliografia.....	55

1. INTRODUCCIÓ

Mercè Rodoreda és reconeguda per ser una de les escriptores més influents de la literatura catalana contemporània. La seva obra està estretament relacionada amb una vida marcada per l'ansia de llibertat, la guerra, l'exili i la literatura com a afirmació personal. «*Primer visqui; després escrigui*» li digué el director del diari *La Rambla*, consell que ella prengué arriscadament. Els seus personatges es caracteritzen per tenir una acurada descripció psicològica; un interior complex i difícil d'esbrinar. La màgia, però, rau en l'eficàcia que tenen de despertar, en qualsevol lector, sentiments capaços de traspasar la barrera entre la realitat i la ficció. És així com cada un d'ells presenten qualitats i defectes que ens fan pensar en persones que ens envolten, ja siguin familiars, amics o coneguts. Tot i que els seus personatges són fruit de la seva imaginació i les seves vivències, no significa que la representin totalment. «*En tots els meus personatges hi ha característiques meves, però cap dels meus personatges no és jo*»¹ i seria un greuge confondre'ls amb la vida mateixa de l'autora.

Com en tots els àmbits de l'art, hi ha gent que neix amb un talent innat per a l'escriptura, hi ha gent que el va dominant amb el pas del temps, però no tothom qui escriu té el poder de commoure el lector. Mercè Rodoreda ho ha aconseguit en cadascuna de les seves obres i és ben just que la considerem una de les figures més destacades del món de la literatura catalana.

Quan vaig començar a plantejar-me el meu treball de recerca, només tenia clar que volia un tema relacionat amb la literatura. Els que estudiem ciències tenim una gran mancança en sabers sobre aquesta part de les lletres, ja que a les aules només veiem números i més números. I és una llàstima. L'escola és un dels mitjans més importants que podria impulsar els alumnes a llegir. Però no ho fa. Em sembla que les institucions educatives no acaben d'afavorir el coneixement de la literatura en l'educació primària, secundària i universitària, amb l'argument que estem en l'era de la tecnologia i la recerca científica. El que no volen entendre, però, és que la literatura és una forma d'aprenentatge molt més enriquidora, que engloba una gran varietat de sabers, més enllà dels que podem trobar en les matèries estàndard.

¹ Pròleg *Mirall Trencat*.

I és així, gràcies a la literatura, que em vaig interessar molt per Mercè Rodoreda i una de les seves grans obres, cabdal en la literatura catalana, *Mirall Trencat*. L'obra narra la història d'una família de tres generacions a través de l'amor i el desengany, el luxe i la misèria i, finalment, la mort. Segons l'autora, és l'obra que més temps li ha costat de fer i és, per tant, una novel·la molt ben pensada, equilibrada i minuciosament treballada.

El meu treball de recerca es basa en l'anàlisi dels personatges femenins de *Mirall Trencat*, aquells que disposen d'una mínima descripció física i psicològica. El que em dispo a comprovar, també, és com de complex és el seu interior i per què desperten un interès tan gran en el lector. La meva hipòtesi es basa que els personatges, al tenir una gran descripció psicològica, són capaços de provocar en el lector sentiments i emocions que l'apropen cap a la lectura. D'aquesta manera, el lector s'acaba trobant en alguns personatges i és així com pot sentir-se part de la novel·la. El treball està dividit en dues parts: la teòrica correspon a la biografia de l'autora; la pràctica, a l'anàlisi dels personatges. Com en tota obra, n'hi ha que tenen molt de protagonisme i n'hi ha d'altres que només influeixen en moments determinats. És per això que algunes anàlisis són molt més intenses i àmplies.

Per fer el treball, he partit de la lectura i estudi de l'obra *Mirall Trencat*. M'he llegit el llibre unes quantes vegades amb la voluntat de descobrir-hi, en la mesura del possible, la màgia, els símbols i els secrets que hi ha amagats. Després d'estudiar cada personatge, he consultat algunes guies i materials fets sobre el llibre per comprovar i enfortir la meua anàlisi. Per redactar la biografia, he indagat en diversos llibres i articles que tractessin la vida de Rodoreda. He procurat incorporar els trets més essencials de l'autora amb d'altres no tan coneguts per fer la lectura una mica més variada i no tan bàsica.

És veritat que en els darrers anys la figura de Mercè Rodoreda i totes les seves obres han estat molt estudiades per la complexitat i riquesa de la seva ploma. Tot i així, jo sostinc que cadascú ha de fer el que de veritat li agrada, sense posar miraments en si el que està fent podrà oferir una nova visió global del tema. L'objectiu final hauria de raure en la satisfacció d'un mateix al veure com els mesos d'esforç i dedicació han donat el seu fruit.

Agraeixo sincerament el guiatge de la meua tutora. M'ha proporcionat gran part del material que he utilitzat, m'ha guiat durant tot el procés d'elaboració i m'ha corregit minuciosament el treball. Sense ella, aquest projecte no hauria estat possible. Moltes gràcies.

2.BIOGRAFIA

2.1 INFANTESA I JOVENTUT

Mercè Rodoreda i Gurguí va néixer el 10 d'octubre de 1908. Fou l'única filla de Montserrat Gurguí Guàrdia i Andreu Rodoreda i Sallent. El seu pare era comptable i un lletraferit, que es delia per poder recitar versos a ple pulmó a l'hora de sopar. La seva mare era una dona riallera, enjoiada quan podia i molt decidida. Tots dos eren uns grans amants de la literatura i assistien a classes de declamació a l'Escola d'Art Dramàtic. Amb tota la seva família - pare, mare i avi - residien en una torre amb jardí, al barri de Sant Gervasi. La seva infància anà molt vinculada al món vegetal.

El seu avi matern, Pere Gurguí, va ser qui la va atansar cap al món de les lletres i la cultura. Gran amic de Jacint Verdaguer, va fer construir un monument al gran poeta en el jardí de la seva torre. La pedra de l'escultura duia gravats els títols de les principals obres de Verdaguer: *Canigó* i *L'Atlàntida*. A més a més de l'obra de Verdaguer, l'avi li inculcà les poesies d'Aribau, Riba, Maragall i Sagarra.

Mercè Rodoreda, amb el seu avi, pels volts de l'any 1911.

Cada diumenge al matí, abans d'anar a missa, pujaven a la torratxa de la casa i hi penjaven la bandera catalana. Tant li va inculcar l'amor per la literatura i pel catalanisme que escrivia al final dels seus quaderns de cal·ligrafia "Catalunya i avant!", tal com l'avi acabava les seves cartes. *"Tot allò m'agradava: les estrofes de Bonaventura Aribau, la bandera a dalt de la torratxa, el monument a mossèn Cinto, on una vegada l'avi em va fer enfilat per retratar-me abraçada al bust de Jacint Verdaguer i al peu de la fotografia va escriure: «La princesa del Putxet i el gran poeta de Catalunya»."*²

La petita Mercè sempre veié com tots els de casa escrivien cartes, totes dirigides a un mateix destinatari: Joan Gurguí, fill de l'avi i germà de la mare, que marxà a l'Amèrica a la recerca de fortuna. Gràcies als diners que enviava a casa, l'economia de la família podia mantenir-se en peu. Les cartes que li escrivia la Mercè, redactades principalment en castellà perquè a l'escola no li ensenyaven el català, mostraven un cert caràcter

² *Autoretrat* – p.52

novel·lístic. Tot i que als nou anys va haver de deixar l'escola per sempre perquè l'avi va patir un atac de feridura, el seu progrés amb la llengua no davallà mai.

Quan la Mercè tenia dotze anys, Pere Gurguí morí. La pèrdua de l'avi li comportà el tancament de la seva infantesa. “*Un dia escriuré les memòries de la meva infància fins als dotze anys. Va ser una infància molt feliç, la meva... Tenia un avi que m'estimava molt.*”³ En les seves obres, però, és freqüent la recurrència de la crueltat de la vida en la infància i l'adolescència, malgrat que en la seva adultesa afirmi que la infantesa fou la seva millor època de felicitat. Els nens desgraciats poblen des d'*Aloma* fins a *La mort i la primavera* i a *Mirall trencat* són el nus central. És possible que gran part de les coses que deia Rodoreda eren amagades en una ironia tan ben dita que tot receptor se les creia al peu de la lletra.

Al llarg del temps, la manca d'estudis li causaren una recança i el motiu principal de la seva soledat. “*Tota la vida m'ha sabut greu no haver pogut estudiar. [...] Hauria donat qualsevol cosa per poder cursar una carrera, estudiar amb nois, fer amistats, aprendre.*”⁴ Part d'aquesta solitud era, també, per culpa de la manca de llibertat que tenia per part dels pares, que poques vegades la deixaven sortir de casa. En el pròleg de *La plaça del Diamant*, explica que va començar la novel·la a les festes de Gràcia perquè quan tenia tretze anys tenia prohibit anar-hi a ballar i ella en tenia unes ganes desesperades.

El matrimoni semblava l'única sortida possible per a una noia d'aquella època i el 1928, just al complir vint anys, es va casar, mig obligada, amb el seu oncle, l'oncle d'Amèrica: Joan Gurguí i Guàrdia. Amb el pas del temps, aquella obsessió desmesurada que l'oncle tenia pels diners acabà fent-lo una persona indesitjable i malaltissa. “*L'indiano és rude i poc generós, un egoista sense cor que vol anar-se'n de casa i deixar-nos.*”⁵ Al cap d'un any del seu casament, naixé el seu fill, Jordi Gurguí Rodoreda. Ràpidament, la vida de casada li despertà un fort sentiment d'independència, d'escriure i de tenir un ofici. Durant un cert temps, tornava cada dia a la seva casa materna i es tancava a escriure al colomar, un colomar blau, com el de *La plaça del Diamant*.

Mercè Rodoreda amb el seu fill Jordi, nascut a Barcelona, el 23 de juliol de 1929.

³ *Autoretrat* – p.139

⁴ *Autoretrat* – p.143

⁵ Diari de joventut de Mercè Rodoreda

2.2 INICIS EN EL MÓN DE LA LITERATURA

Per a Mercè Rodoreda, escriure sempre va ser la manera d'escapar d'un determinat ambient: *"tot massa limitat i hermètic per a una persona com jo que anhelava transposar els límits, tractar amb la gent, conèixer el món, viure, viure..."*⁶ En aquells anys, per ser periodista només calia escriure i tenir voluntat. De mica en mica, sense deixar de fer col·laboracions, va començar a escriure les seves primeres novel·les. Al pròleg de *Soc una dona honrada?* afirma que naturalment les dones també poden fer novel·la i és que, després de la seva mort, rebé diverses crítiques per no haver deixat un llegat del seu mestratge a les futures escriptores. Tanmateix, sí que en va deixar un i és que Rodoreda mai es va plantejar que per ser una dona no pogués escriure. Ella sabia que si era escriptora només s'havia de dedicar a l'ofici d'escriure.

Les primeres novel·les que Rodoreda publicà giraven al voltant de la imatge de la dona tot i que, posteriorment, va rebutjar-les totes exceptuant *Aloma*, que va guanyar el premi Crexells del 1937. *"Eren unes novel·les abominables que no s'aguantaven ni per casualitat. No són novel·les. Són tan terriblement dolentes que són la meva vergonya; és allò que es diu un pecat de joventut que m'ha anat perseguint tota la vida, i el que procuro, és clar, és oblidar-les i anul·lar-les."*⁷

La proclamació de la II República, l'any 1931, fou rebuda amb entusiasme, sobretot per les dones, que veieren com la seva situació milloraria especialment amb el dret de vot en igualtat de condicions amb l'home. Aquest ambient afavorí a Rodoreda poder sortir del nucli familiar; el 1936 acabarà separant-se del seu marit.

L'any 1933 col·laborà regularment a la revista de joventut *Clarisme*, on feu entrevistes a novel·listes destacats i, gràcies a Puig i Ferrater, es va introduir al Club dels Novel·listes: allà conegué Joan Oliver, Carles Riba, Armand Obiols i altres escriptors importants de l'època. Rodoreda, com molts altres autors, era autodidacta i en els seus primers anys va practicar el control del sentimentalisme i el desafiament de la por a fer el ridícul. Tot

Mercè Rodoreda en una fotografia sense data, arrancada d'un carnet. Podria correspondre a inicis dels anys trenta.

⁶ Mercè Rodoreda - Confiament a Robert Saladrigas (Destino, 2-IX)-1972.

⁷ *Autoretrat* – p.149

i que aquesta etapa fou rebutjada per voluntat pròpia, aquests trets seguiran sent les seves marques estilístiques futures.

Amb la proximitat de la guerra, Mercè Rodoreda entrà a treballar al Comissariat de Propaganda de la Generalitat, sense deixar de treballar en la premsa, i feu amistat amb altres autores, una d'elles fou Anna Murià. Als matins, treballava com a correctora de proves, juntament amb Miravittles, i a les tardes feia de secretària d'en Joan Oliver a la Institució de les Lletres Catalanes.

Durant un cert temps, va mantenir una relació, no se sap si platònica o real, amb Andreu Nin, el líder revolucionari del POUM. Com van arribar en contacte, només ho saben els seus fantasmes. Després de l'assassinat de Nin pels agents estalinistes, Rodoreda va guardar durant anys la seva darrera carta: quan el seu marit va estripar-la, va recollir els fragments i va seguir conservant-la. Nin va ser qui va traduir al català *Anna Karènina*, de Tolstoi. La novel·la no sols fou una referència a la qual acudí Rodoreda per escriure els seus personatges, també és la citació que obre el llibre *Aloma*. "*I bé, tot m'apareix en la forma més grollera, més repugnant.*"⁸

2.3 GUERRES I EXILI

El gener de 1939, la Institució de les Lletres Catalanes (ILC) s'encarregà d'organitzar l'evacuació del grup de literats i les seves famílies cap al nord. Mercè Rodoreda marxà sola a París on treballà al PEN Club. "*Per què vaig deixar Catalunya? Per fidelitat a una actitud ètica que m'obligava a ser conseqüent amb el destí del meu país, no per altra causa, ja que mai vaig tenir una activitat militant en política.*"⁹

L'abril del mateix any, es traslladà a Roissy-en-Brie, un petit poble als voltants de París, amb altres escriptors en un autèntic castell. "*Roissy ha estat la revifalla d'una joventut sense joventut.*"¹⁰ La vida semblava més o menys fàcil. No es consideraven exiliats perquè vivien amb la certesa que Franco seria derrotat al cap de pocs mesos i podrien tornar a casa. L'ambient del castell, una mica avorrit, incitava Rodoreda a fer visible les seves diferències. De vegades, quan tothom era a taula, ella caçava una mosca, se la

⁸ *Anna Karènina* – Lev Tolstoi

⁹ *Autoretrat* – p.155

¹⁰ Mercè Rodoreda, carta a Anna Murià, Roissy-en-Brie, 5-IV-1940

posava al vi i es bevia la copa. Després reia amb un riure tan estrident que ressonava per tota la casa. A Roissy també començà una relació amb Armand Obiols, que tingué molt de rebombori perquè Obiols era casat amb Montserrat Trabal, i tota la família i amics d'ella, entre ells la Colla de Sabadell, es posaren en contra de Rodoreda.

Mercè Rodoreda i Armand Obiols (pseudònim de Joan Prat) a Roissy-en-Brie.

L'arribada dels alemanys a París va fer que Mercè Rodoreda i els altres escriptors decidissin deixar el petit poble i traslladar-se a un lloc més segur. La duresa dels bombardeigs nazis d'Orleans, Llemotges i Bordeus, l'esperança de sobreviure i la difícil relació amb Obiols foren una temporada d'infern que durà fins al 1950. *“Tot això és massa amarg i potser un dia ens quedarem asfixiats dins aquesta campana de vidre”*¹¹ A Llemotges, Obiols fou reclutat pels alemanys per treballar com a peó en camps de treball. Durant aquella època, que durà més d'un any, Rodoreda va viure sola i angoixada, però va poder aconseguir uns ingressos cosint roba per encàrrec.

Un cop acabada la guerra, la parella es reuní a Bordeus i Rodoreda començà a publicar contes, però seguia vivint en la misèria i enyorant el passat. Des del 1939, no havia escrit ni una ratlla, tractant de sobreviure enmig de la guerra. Li era impossible pensar en la literatura. Vivint de la manera que vivien, escriure li semblava una ocupació espantosament frívola. Quan tornà a reprendre l'escriptura, no trobava el seu estil i es sentia molt insegura, com si mai hagués escrit en la seva vida. Durant aquest temps, però, va dedicar-se a llegir molta literatura francesa, que li va servir de molt.

2.4 PARÍS I GINEBRA

L'any 1946 Rodoreda va patir una gran decepció quan descobrí que Obiols es trobaria amb Montserrat Trabal. *“Ni escric, ni faig res, no em puc treure del cap ells dos junts, tendres, palpitants, després d'aquest buit de temps, retrobats. Tota jo soc un infern. I no puc fer res, Anna, res. Ell m'estima, però a ella també.”*¹² Ferida i aixafada se'n tornà a París, on va plantejar-se el suïcidi: *“«He estat a punt de fer una bestiesa, he plorat molt i encara ploro. No exagero si et dic que estic desfeta.»*¹³ escriu a l'Anna. Novament,

¹¹ Mercè Rodoreda, carta a Carles Riba, Llemotges, 8-VI-1941

¹² Mercè Rodoreda, carta a Anna Murià, París, 2-VII-1946

¹³ Mercè Rodoreda, carta a Anna Murià, París, 2-XII-1946

l'amor li provocà un gran sentiment de dolor i aquest triangle amorós es veurà reflectit en moltes de les seves obres: primer en *La meva Cristina i altres contes* i a *La mort i la primavera*, fins arribar a *Mirall trencat*, on el tòpic agafa una gran complexitat. Al cap de quinze dies, Obiols tornà a París i s'instal·là amb Rodoreda. Ella, però, havia perdut tota confiança en ell. «*Exteriorment donem la sensació d'una parella feliç, en ple comú acord. I potser ho som. O potser acabarem amb un duel a l'americana perseguint-nos per un bosc amb un revòlver a la mà*»¹⁴

Per poder-se refer, Rodoreda començà a interessar-se per la pintura i, setmanalment, visitava el Museu del Louvre, el dia que l'entrada era gratuïta. «*Encara que semblava mentida, he passat més hores al Louvre que no davant el mirall.*» Tanmateix, la seva salut física començà a empitjorar; una paràlisi al braç dret, que sembla que era psicossomàtica, la feu allunyar-se de la creació literària llarga i començà a escriure poemes. «*Quan agafava la ploma, el braç em feia mal, els dits se m'encarcaraven, i la ploma saltava. Em va durar quatre anys. Va ésser quan vaig començar a fer versos. [...] A l'últim el mal em va passar tal com havia vingut.*»¹⁵ La pintura també va ser una manera de canalitzar el que pensava i sentia. La seva obra plàstica va ésser tan intensa com breu perquè no va durar més de deu anys, i la deixà de banda quan reprengué la seva activitat literària.

Dame aux mains coupées
(Senyora amb les mans trencades), de Mercè Rodoreda.

A l'hora de fer versos, buscà l'ajuda del gran mestre Josep Carner, amic de la parella, i que en aquells moments també era a París. Carner, que anomenava Rodoreda amb els sobrenoms de «Mercè de les Lletres Catalanes», «Gloriosa Mercè» o «Missenyora», li donà grans consells sobre poesia, que ella sempre agraií. Possiblement gràcies a la incursió en la poesia, sabé trobar la màgia i la musicalitat de les paraules que en la seva prosa emprà.

A partir dels anys cinquanta, retornà a Barcelona diverses vegades però ja no era la ciutat d'abans, sinó una de diferent, estranya i trista. «*Es respirava el mateix aire insà de quan vaig marxar. Feia pena perquè la sensació era la típica d'un país que ha perdut la*

¹⁴ Mercè Rodoreda, carta a Anna Murià, París, 2-VII-1948

¹⁵ *Autoretrat* – p.164

guerra. *Barcelona em va fer una gran llàstima [...] en fi, una cosa que era realment depriment.*"¹⁶

La situació econòmica de la parella aconseguí establir-se quan Obiols entrà a treballar com a traductor a les Nacions Unides però, per fer això, calia que es traslladessin a Ginebra, i Rodoreda lamentà molt haver de deixar enrere una ciutat com París. "*A mida que em vaig fent vella, el més lleuger canvi de decorat em fa mal*"¹⁷ A Ginebra, feu un gir brusc en la seva vida. Començà una nova etapa que es basava en la reconstrucció d'una nova identitat. El seu camí a seguir fou escriure. "*Vull escriure, necessito escriure; res no m'ha fet tant de plaer, d'ençà que soc al món, com un llibre meu acabat d'editar i amb olor de tinta fresca.*"¹⁸ Tanmateix, el trasllat a la ciutat va lligat a dues crisis: el pas del temps i el pes de l'exili. Rodoreda nota com comença a envellir i ho expressa així: "*Em faig vella, em veig vella i em sento vella [...]. Dec ser estúpida, és evident, però no hi puc fer res. I tinc una manca de delit de viure que fa escriure.*"¹⁹

2.4. REPRENDE L'AVENTURA LITERÀRIA

A partir de la meitat dels anys cinquanta, Rodoreda es dedicà exclusivament a la novel·la, però l'èxit no va arribar fins més tard. En una entrevista amb Montserrat Roig afirmà: "*escriure en català a l'exili és com voler que floreixin flors al pol nord*".

El 1959 es va posar a escriure la seva primera novel·la de la postguerra, *Jardí vora el mar*. El rebuig que va tenir al concurs, va estimular Rodoreda a escriure la que seria la seva obra més famosa: *La plaça del Diamant*. A més, ja havia redactat unes seixanta pàgines de la novel·la *Mirall trencat* i tenia en ment la seva pròxima obra, *La mort i la primavera*. Mercè Rodoreda es descrivia com una escriptora lenta, que passejava les seves novel·les per Ginebra i llegia molt per poder alimentar-se d'idees noves. Després d'acabar *La plaça del Diamant*, va estar reclosa al llit tres setmanes, exhausta per l'esforç que havia fet i, també, pel rebuig que rebé, altra vegada, al premi de Sant Jordi. En aquell temps de la postguerra, anys sota una dictadura anticultural, el públic de la literatura catalana era molt reduït. Els lectors més joves desconeixien la tradició cultural i els més vells recolzaven les opinions dels jurats dels premis, únics capaços de donar

¹⁶ *Autoretrat* – p.172

¹⁷ Mercè Rodoreda, carta a Anna Murià, Ginebra, 29-X-1956

¹⁸ Mercè Rodoreda, carta a Anna Murià, Bordeus, 19-XII-1945

¹⁹ Mercè Rodoreda, carta a Puig i Ferrer, París, 12-IV-1954

ressò als autors catalans. Mercè Rodoreda vivia apartada de tots els poders literaris. La seva reputació d'escriptora a Catalunya estava tenyida pels prejudicis de la seva vida privada.

Curiosament, cap a la meitat dels anys seixanta, època de les generacions antifranquistes interessades en les arrels de la tradició catalana i el feminisme, Rodoreda va fer una entrada prou destacada en el panorama de la literatura catalana; la seva obra es valorà molt i generà bones expectatives. El primer premi important que guanyà fou el premi Sant Jordi de 1966 amb la novel·la *El carrer de les Camèlies*, sense ni tan sols presentar-s'hi. Aquell any la convocatòria va decidir premiar una novel·la ja publicada i Rodoreda ho va concebre com una compensació per totes les obres anteriors.

Joan Sales i Mercè Rodoreda, al jardí de casa de l'editor, 1964.

Amb la publicació de *La plaça del Diamant* al Club dels Novel·listes, inicià una amistat i correspondència amb Joan Sales, director del Club. Les cartes que s'enviaven revelen que Rodoreda era una persona difícil de convèncer i cada paraula que escrivia la tenia molt ben pensada. Durant els anys tingueren diverses disputes pel que fa a les novel·les però, amb el temps, les seves cartes van configurant la visió d'una relació interessant, divertida, lleial i que no podia ser més profitosa per a ambdós. No seria gaire arriscat afirmar que, si no haguessin coincidit, ni les obres de Rodoreda serien com són ara ni Joan Sales hauria pogut mantenir durant tant de temps l'editorial amb tant èxit. Una qüestió que es convertí en el tema cabdal de les cartes que s'enviaren el 1961 fou el suggeriment de Sales per un canvi de títol de la seva obra *Colometa*. Rodoreda li respongué així: “*Un canvi de títol [...] és una mica difícil. [...] si no és per raons comercials, voldria conservar el títol per raons profundes. No és el títol el que fa la novel·la, sinó que és la novel·la la que fa el títol*”.²⁰ Després de llargues discussions per carta, Rodoreda va acceptar canviar el títol de l'obra. “*Quant al títol, deixem, doncs, La plaça del Diamant. No cal canviar res. És prou important el que passa en aquesta plaça per justificar el títol.*”²¹

²⁰ Mercè Rodoreda, carta a Joan Sales, 17-I- 1961

²¹ Mercè Rodoreda, carta a Joan Sales, 10-VI- 1961

És així com el 1962 publicà *La plaça del Diamant*. Durant més de mig any, va estar treballant amb la novel·la. Quan l'acabà, tingué la sensació d'haver escrit un gran llibre però dubtava de la reacció que podria tenir el públic. “*Si sabéssiu el que jo em vaig divertir escrivint-la. L'humor de La plaça, que n'hi ha molt, és el meu humor. [...] A La plaça es comença rient i s'acaba plorant. Hi ha un canvi de to involuntari. Vaig passar del còmic al greu. Quan me'n vaig adonar, em va fer una por terrible. Pensava «A veure si no encaixarà...»*”²² Tanmateix, decidí no encaparrar-s'hi i l'editorial Club dels Novel·listes publicà la primera edició, d'uns dos mil exemplars, que no s'exhauriren fins al cap de dos anys. Al poc temps, però, els crítics començaren a interessar-s'hi i després vingué la traducció al castellà. “*Al final, La plaça del Diamant va arribar a ser això que es diu un best-seller.*”²³

Mercè Rodoreda, el 1980, a la inauguració de la nova plaça del Diamant del barri barceloní de Gràcia.

El conte «Tarda de diumenge», recollit al recull *Vint-i-dos contes*, va inspirar-la en l'estil de *La plaça del Diamant*. A part, també van influir-li el *Viaje a la Alcarria*, de Cela i, especialment, *Diario de un cazador*, de Delibes. Tot i que si hagués viscut constantment a Barcelona, com ella mateixa afirma, no l'hagués escrit mai ja que la novel·la és el producte final d'una nostàlgia envers la seva ciutat. Quan la començà a escriure, no recordava l'aspecte de la plaça i, anys més tard que la visità, l'hi sabé greu el poc interès que despertava.

Rodoreda explica que tots els personatges de les seves novel·les són ella, a tots hi ha característiques seves. La Colometa s'hi assembla precisament perquè es sent perduda en el món i amb la por de no trobar un lloc on encaixar. També, la innocència que desprèn és pròpia d'ella.

La plaça del Diamant fou presentada, sota el títol original de *Colometa*, al premi Sant Jordi de novel·la de 1961. No només no en sortí premiada, sinó que no va obtenir ni un sol vot dels membres del jurat. L'any 1964, *Serra d'Or* publicà una enquesta que declarava *La plaça del Diamant* com la millor novel·la catalana publicada entre 1939 i

²² *Autoretrat* – p.190

²³ *Autoretrat* – p.191

1962. “Jo crec que hi havia aquell any gent absolutament capacitada, d’una intel·ligència i d’un gust que no es poden discutir, però com volíeu que un jurat en el qual hi havia Pla, que estava cansat de dir que les novel·les no li interessaven en absolut, i en Rubió, que és un home entès en la literatura medieval, premiés *La plaça del Diamant*? No era un jurat per a una novel·la de tipus modern que jo presentava.”²⁴

Mercè Rodoreda, bona lectora de Freud, abocà en les seves novel·les la solitud i incomprensió que ve d’un mateix i, en alguns dels seus contes més autobiogràfics, medita sobre els temes cabdals de l’existència humana, que són, des de la seva perspectiva: “La tragèdia de viure que l’home ha de suportar des del néixer. I la guerra. I la revolució. La incomprensió entre homes [...] i l’amor. I la mort.”²⁵

Per aquesta mateixa època, Rodoreda acceptà l’envelliment, cosa que l’havia revoltada molt i comença a veure’s aquest pas del temps en els personatges de les seves novel·les: la metamorfosi.

El 1971, però, una tragèdia inesperada trasbalsà la seva vida i aturà, momentàniament, la seva creativitat: la mort d’Armand Obiols. Rodoreda es traslladà a Viena, on Obiols residia per temes de treball, i s’adonà que una dona jove ocupava el lloc que ella creia que era seu. De nou, un sentiment de decepció i tristesa l’acorralà i seria amb la literatura que ho podria expressar. A *Mirall trencat* podem observar que mentre les dones es resignen a la joventut perduda, els homes intenten trobar aquesta joventut amb una dona jove, fet que reflecteix el que passà amb ella i Obiols.

2.4.2 MIRALL TRENCAT, 1974

“Una família, una casa abandonada, un jardí desolat, idea pura del jardí de tots els jardins... Tenia ganes de fer una novel·la on hi hagués tot això. M’agradava pensar que la família seria rica, amb una senyora fora de la casta. Desnivellada, d’origen modest.”
(pàg. 9)

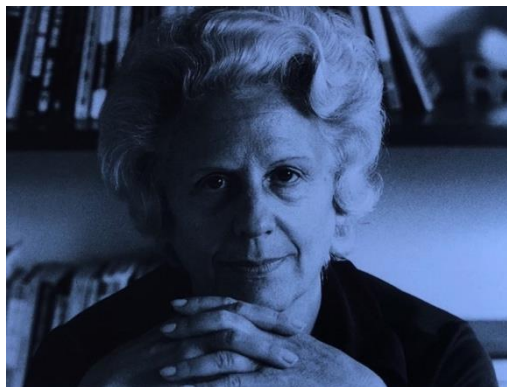
Mercè Rodoreda va començar a escriure *Mirall trencat* molt abans que *La plaça del Diamant* i va iniciar-la per un capítol intermedi. “*Eladi Farriols, mort i estirat al mig de la biblioteca de casa de senyors, em donava de la manera més impensada el primer capítol*

²⁴ *Autoretrat* – p.196

²⁵ *Paràlisi* – Mercè Rodoreda. Recull de contes: *Semblava de seda i altres contes*.

de *Mirall Trencat*, que es convertiria en el dinovè de la segona part.” (pàg.10) Escriví dos o tres capítols més i durant molts anys la va tenir oblidada. Quan se li va ocórrer el títol de l’obra, tragué corrents del calaix tots els trossets de vida que havia donat a aquells personatges i es posà a redactar. Acabà d’escriure-la el 1974, a Romanyà de la Selva.

En una carta al seu editor, Joan Sales, intuïa que la seva novel·la tindria molt d’èxit. Quan li envià l’escrit provisional, tant ell com la seva dona només podien pensar que seria una d’aquelles novel·les com se n’escriuen poques per segle. Cal remarcar, però, la insistència de l’editor en la inclusió d’un nou capítol «Joventut», de la tercera part de la novel·la. Un capítol que Rodoreda no tenia cap interès a redactar però que, amb les súpliques del Sales, va acabar escrivint.

Mercè Rodoreda, l'any 1972.

Va tardar tants anys a escriure la novel·la perquè va proposar-se agafar un estil completament diferent. “*Tota la gràcia de l’escriure radica a encertar el mitjà d’expressió, l’estil.*” (pàg.8) Un estil que li costà molt de polir perquè no era ben bé el seu, la qual cosa va fer que decidís encetar nous projectes literaris i deixar a banda la novel·la. Després d’anys de noves creacions i totalment segura amb si mateixa, va començar a donar veu als personatges del *Mirall Trencat* amb un llenguatge completament harmoniós i sublim, captivador per a tot hom que busca assaborir la dolçor que hi ha amagada darrere de les paraules.

Rodoreda sosté que a *Mirall trencat* la protagonista no és la Teresa Valldaura sinó que els importants són la casa, el jardí i, sobretot, els nens, que són els qui van donant el nus a la novel·la. A més a més, relata que alguns dels personatges, han esdevingut completament familiars per a ella. “*Al notari Riera, [...] el veig amb molta freqüència. Passeja pels boscos de Romanyà, a l’ombra de les alzines. Sabeu que aquí he acabat la novel·la? Sortim els dos junts, contemplem les postes de sol més rogenques del món i els naixements de la lluna més opalins, com perles. Teresa, Sofia, Armanda també venen. Totes elles, pendents de mi, i jo dels seus actes. Potser els trobaré al cel o a l’infern.*”²⁶

²⁶ *Autoretrat* – p.209

2.5 EL REGRÉS DEFINITIU: ROMANYÀ DE LA SELVA

L'any 1979, Mercè Rodoreda retornà definitivament a Catalunya. Ja feia anys, però, que anava i venia de Ginebra i passava temporades amb la seva mare. En morir ella, va heretar les seves propietats i es va poder comprar un pis a Barcelona.

Durant tots els seus anys d'exili, Rodoreda visqué en petites cambres diminutes i ara l'únic que anhelava era poder tenir un jardí gran, frondós. Un dia, per Barcelona, es trobà casualment la Carme Manrubia, una antiga companya de feina. Ella s'estava construint una casa a Romanyà de la Selva i la hi convidà unes quantes vegades. Mercè Rodoreda s'enamorà tant del lloc que comprà un terreny i, al cap de dos anys, tingué la seva casa acabada. Allí, gaudí molt de l'espai i la llibertat, però el que més li agradava era poder-se fer càrrec del seu jardí i les flors.

Mercè Rodoreda, a Romanyà de la Selva, el 1980.

Cap a finals dels anys setanta, els premis, que inicialment li foren negats, li començaren a arribar. El 1980 va ser un any molt important perquè va guanyar, alhora, el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes i el premi Ciutat de Barcelona. *“Tots aquests honors, la popularitat, els premis, la premsa, són coses ambivalents: d'una banda m'encanten; d'una altra em desesperen. La glòria a mi em dificulta el treball. Jo necessito dificultats per treballar, vèncer alguna cosa. Amb la glòria ho tens tot resolt, i a mi el que m'ajuda a fer novel·les són les crítiques i la lluita.”*²⁷

A Romanyà, s'hi sentí molt feliç, però aquesta felicitat fou efímera ja que el 1982 li diagnosticaren un càncer de fetge en un estat molt avançat. La seva salut empitjorà dràsticament en poques setmanes, però a ella només la preocupava el seu jardí i el llibre que estava escrivint: *La mort i la primavera*.

Mercè Rodoreda i Gurguí va morir a Girona el 13 d'abril de 1983 i el seu cos fou enterrat al cementiri de Romanyà de la Selva. *“La mort va fugir pel cor i quan ja no vaig tenir la mort a dintre em vaig morir.”*²⁸

²⁷ *Autoretrat* – p.217

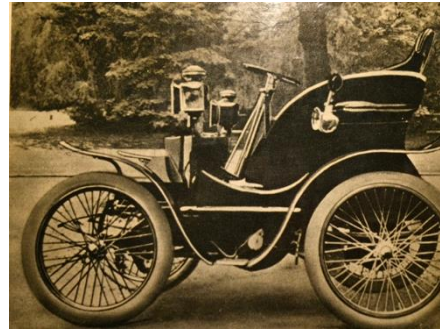
²⁸ Mercè Rodoreda, *La mort i la primavera*.

3. TERESA GODAY

3.1 JOVENTUT

3.1.1 RELACIÓ AMB EL NICOLAU ROVIRA

La Teresa Goday, filla d'una peixatera de la Boqueria, aconsegueix millorar la seva condició social gràcies al Nicolau Rovira, un vidu ric, vell i delicat de salut. Quan accepta de casar-s'hi, ella mateixa trenca totes les relacions amb el seu jo passat. Definitivament, es deixa de veure amb el seu amor de joventut, Miquel Masdéu, i lliura el seu fill a la seva tieta. *“El vell Rovira s’havia enamorat d’una noia vestida modestament, que ajudava la seva*

Una berlina, cotxe del Nicolau Rovira. Portada de *Mirall Trencat* ed. Club dels Novel·listes.

mare a vendre peix. Se n’havia enamorat tot prenent cafè a la terrassa del Liceu i ella passava agafada del braç d’aquella amiga tan amiga que no podia recordar com es deia. Fins que un dia passà sola. Ell la seguí i li parlà i ella tenia un amor i una criatura. Es deixà estimar.” (pàg.326) El senyor Rovira tracta molt bé la Teresa i és generós amb la seva fortuna: li compra les joies més luxoses i li regala un armari japonès, objecte que el simbolitzarà en la torre dels Valldaura.

La Teresa, però, necessita diners per ajudar la seva família i no és capaç de demanar-ne al seu marit. L’agulla de pit que li regala el Nicolau, símbol del seu matrimoni, la ven i els diners que rep els dona a la seva tia Adela. Perquè el seu engany sigui veritablement creïble, fa veure que ha perdut l’agulla i, davant el seu marit, actua com si el món se li hagués ensorrat a sobre. Manipula el seu marit i el joier, que és qui l’ajuda, i es fa la víctima indiscutible de la tragèdia.

No obstant això, al senyor Rovira li sap molt de greu i decideix comprar-li una agulla nova, completament igual a l’anterior. Tot i haver-lo enganyat, la Teresa sempre agrairà el que el seu marit va fer per ella i se sentirà culpable al posar-se l’agulla de brillants. *“Si algun dia es mirava al mirall amb l’agulla de brillants al pit, li pujava una onada de vergonya a les galtes.”* (p.60)

Quan el senyor Rovira mor, la Teresa reconeix que troba a faltar la seva presència i que *“li ho devia tot: l’havia afinada, l’havia tret de la misèria; poc abans de morir com un pollet, li havia dit: «Ara ja pots anar per tot arreu»”* (pàg.60) perquè Nicolau Rovira *“havia estat el trampolí que l’havia llençada al món de Salvador Valldaura.”* (pàg.326)

3.1.2 RELACIÓ AMB EL SALVADOR VALLDAURA

La bellesa i el talent de seducció l'ajuden a acostar-se al Salvador Valldaura, un home ric i ben plantat. Amb una actitud d'indiferència i passivitat, aconsegueix despertar-li una sensació de curiositat i exaltació. El Salvador li acaba demanant matrimoni. Un altre factor que també afavoreix el començament de la relació és que els dos es troben una mica perduts: ell no té cap parent a Barcelona i ella s'havia quedat viuda feia pocs mesos. El sentiment de quedar-se sols els acaba ajuntant, però la Teresa sent quelcom que la neguiteja del Salvador: "*Valldaura era molt agradable... però el dia que el conegué li havia sorprès una mirada que l'havia inquietada.*" (p.69)

La nit del ball de Carnaval la Teresa se sent completament integrada en la seva nova condició social. Amb el Salvador balla durant tota la nit i no es pot sentir més feliç. Per al Valldaura "*més que una dona, semblava un somni*" (pàg.65). La Teresa, vestida amb un dominó lila i un antifaç a la mà, accepta entrar en el món luxós i increïble del Salvador. La torre que adquireix sembla estreta d'un somni i la Teresa només la pot contemplar amb estupefacció. "*«¡Déu meu, sembla un castell!»*" (p.69) Fins i tot, al jardí hi ha una gàbia amb paons. Per al Valldaura, els paons criden quan estan enamorats i li fan pensar en la violinista de Viena. El Salvador, tal com feia amb la Bàrbara, envia cada dia violetes a la Teresa "*com si l'idil·li de Viena tornés a començar.*" (pàg. 60)

La Teresa està al cas de l'aventura que tingué el Salvador amb la Bàrbara i intenta dissimular la preocupació que porta dins. "*Li feia nosa aquella història de Viena – ho sabia tothom – que encara el tenia desballestat.*" (p.61) Aquest amor tràgic que visqué en Valldaura l'impossibilita de tenir una relació completa amb la Teresa i per això ella acaba vivint una relació paral·lela, en secret, amb un altre home. El Salvador ho sap i el molesta, però reconeix que part de la culpa és seva. "*He estimat la Teresa, però no soc l'home que ella necessitava: perquè un racó important de la meva ànima li ha estat vedat sempre. De vegades, quan havia volgut fer l'amor amb la Teresa, que pobre "fer l'amor"... de fondre's, de donar-se totalment fins a la pèrdua de la consciència, en diuen "fer l'amor", sentia en el palmell de la mà la dolçor del pit de la Bàrbara que em cremava. Aquest foc en aquest bocí de pell em tancava les portes del plaer. Per aquest motiu la desviació sentimental de la Teresa l'he compresa i, a estones, no sempre, respectada.*" (p.277)

3.1.3 RELACIÓ AMB ELS FILLS

La Teresa abandona el seu fill, Jesús Masdéu, just abans de complir un any per poder triomfar socialment. Mai el reconeixerà com a fill seu però sí que l'apadrina per poder mantenir-hi el contacte. Quan la Teresa marxa de la casa familiar, la seva tieta, la tia Adela, es fa càrrec del nen. Tot i que ella ja és gran i la feina de la casa és esgotadora, comprèn la situació de la Teresa i l'ajuda amb el petit. Al cap de poc, el nen és afillat pel seu pare, en Miquel Masdéu, després d'haver-ho parlat amb la Teresa perquè *“el que la preocupava més era que la tia Adela es feia vella, es podia morir d'un dia a l'altre i, aleshores, ¿què?”* (pàg. 42)

Quan el nen té onze anys visita per primer cop la Teresa. La trobada ve marcada per un gran sentiment d'inferioritat. *“Travessava el reixat cohibit, però mentre esperava que el fessin entrar a la sala mirava les finestres ovalades, carregades de colors, i li semblava que el pit se li omplia d'un vent de grandesa.”* (p.92) Mentre conversen, la Teresa intenta buscar quelcom en el seu fill que se li assembla. *“No, no hi havia res en aquella criatura... ¿Què havia esperat? El tenia al seu davant, estrany, lluny de la seva vida de dona rica, més aviat com un retret...”* (p.95) De cop i volta, però, canvia d'opinió: *“Li deu agradar tocar les coses, com a mi – pensà – [...] estic contenta que m'hagis vingut a veure. [...] Sentí que s'emocionava i, tocant-li el nas, afegí: «No et tornis a enfilar a cap arbre.»”* (p.95) Aquest canvi d'actitud demostra com la Teresa pot recuperar, del seu interior, una figura materna viva i compassiva.

A la Sofia Valldaura, la seva filla, sembla que la deixi abandonada just a l'acabar de néixer perquè la posa en mans d'una dida. De fet, en la narració no hi ha gairebé cap interacció entre mare i filla fins que la Sofia ja és gran.

En la Teresa podem veure, doncs, la imatge d'una mare jove, captiva en el seu passat i impossibilitada de cuidar-se dels seus fills. A mesura que es va fent gran adquireix unes capacitats prou fortes per afrontar la realitat. És per això que les relacions maternals començaran a evidenciar-se en els nets.

3.1.4 RELACIÓ AMB L'EULÀLIA BERGADÀ

L'amistat entre la Teresa i l'Eulàlia és una mica complicada. L'Eulàlia no pot assumir que la Teresa, d'origen ben humil, s'hagi pogut convertir en la gran senyora Teresa Valldaura. La seva malícia està camuflada amb un doble joc: primer s'assegura de

comportar-se correctament i després deixa anar el que de veritat pensa. És així com, d'una banda, facilita que la Teresa es casi amb el Salvador Valldaura i, de l'altra, li recorda que ell encara no ha pogut oblidar la Bàrbara; no entén tampoc com un home com Salvador Valldaura s'hagi pogut fixar en la Teresa... Ella, però, tot això ho capta i li és ben indiferent. “«*Que me'n tens d'enveja, filla meva.*” (p.88)

3.1.5 RELACIÓ AMB L'AMADEU RIERA

Quan la Sofia té quatre anys, la Teresa visita el notari Riera perquè l'ajudi a convèncer el seu marit de no vendre's la finca de Vilafranca, on havien passat la lluna de mel. Un altre cop, es fa la víctima i provoca la impressió d'una dona que ha de cedir a tot el que el seu marit vol. “«*Jo no sé manar ni demanar, sempre acabo cedint i fent tot el que el meu marit creu convenient que faci* » [...] «*Necessito un aliat poderós i he pensat que aquest aliat podria ser vostè*»” (p.196) Com podem veure, torna a fer servir el recurs de la manipulació per sortir-se amb la seva.

D'aquesta primera trobada, en vingueren moltes d'altres, però no per assumptes jurídics sinó per motius més íntims; “*per simular que s'estimaven o per estimar-se de debò perquè són coses d'aquelles que només Déu les sap...*” (p.197) Amb el seu joc enamoradís, la Teresa conquista el notari i viu, amb ell, una relació que durarà vint anys.

Com he dit abans, la Teresa té una relació paral·lela amb el seu marit i l'Amadeu Riera però, a poc a poc, l'una acaba substituint l'altra. La perla que regalà al Valldaura l'acaba donant al Riera quan el seu marit mor. “*Aquella perla l'havien lluit dos homes. I l'havia regalada al segon per oblidar el primer. Una perla gris rosa i blava que semblava una cosa viva i que ella treia de la corbata de l'Amadeu amb les dents...*” (p.325) És ella qui treu la perla d'amagat de la corbata del Salvador quan ja és mort “*massa bonica per acabar en un cementiri*” (pàg.325) i que la Sofia es torna boja pensant que alguna de les minyones l'ha robada.

Quan la Teresa emmalalteix, es deixen de veure. En cap moment hi ha un trencament de la relació, però és el mateix Riera qui es cansa de si mateix i de la vida que porta. “*Els anys havien pres aquella cosa efímera que fa que un home i una dona s'enamorin d'una gràcia que no existeix. No podia dir que haguessin renyit. Sempre, encara que passessin els anys sense veure's, serien amics...*” (p.197) Només en una ocasió, l'Amadeu visita la torre per ajudar la Teresa a fer el seu testament. L'ambient de la trobada respira uns aires melancòlics. La decadència física de tots dos només els deixa viure el moment mitjançant els records de quan eren joves i forts. Tot el que havien estat

s'acabà. *“Es miraren com a naufrags, ell li agafà la mà per besar-la i ella li donà un copet amb el vano: «No cal.»”* (p.202)

3.2 VELLESA

3.2.1 RELACIÓ AMB L'ELADI FARRIOLS

L'Eladi Farrriols és un botiguer ric i ben plantat que coneix la Teresa per ser una de les seves clientes. Ella li presenta la seva filla, la Sofia, i al cap d'un temps es casen. Com la Teresa, l'Eladi és un home que es caracteritza per la seva gran bellesa, i també per la fama que té amb les dones. L'Eladi veu la Teresa com una gran senyora que *“tenia una gran presència, una cosa inexplicable que emocionava.”* (pàg.113)

Després d'haver-se casat, la Teresa els demana que es quedin a viure amb ella. La no acceptació de la vellesa fa que tenir la seva filla i el gendre a casa li proporcionin una sensació de joventut i companyia. *“A la Sofia li hauria agradat més de viure sols; almenys els primers anys. No n'havia parlat obertament amb l'Eladi, però quedà sorpresa de l'entusiasme que demostrà quan la seva mare els digué que tindria por de viure sola en una torre tan gran.”* (p.136) Entre la Teresa i l'Eladi neix un sentiment d'admiració mutu perquè els dos s'assemblen entre si. La Teresa sap que no pot ser de l'Eladi i per això incita i anima la seva filla a casar-s'hi.

3.2.2 RELACIÓ AMB ELS NETS

La Teresa estableix una molt bona relació amb el seu segon net, en Jaume. Ell és l'únic que la va a visitar a la seva cambra. D'en Ramon no vol saber-ne res i la Maria no la va a visitar perquè diu que no estima gaire l'àvia.

Cada vegada que el Jaume va a visitar l'àvia a la seva cambra, és tractat amb molt de respecte i sempre té la sort de poder-se endur algun obsequi de l'habitació. El Jaume és el net que més s'estima. Amb ell, també hi guardarà uns quants secrets. *“«Això, senyor Jaume, no ho digui a ningú: ¡muts i a la gàbia!»”* (p.173) La Teresa actua com una mare, ara ja més madura, capaç d'estimar i fer notar que es preocupa per les necessitats del seu net. De fet, en Jaume li té una gran admiració, tanta que li agradaria ser com ella. *“I a ell li vingueren ganes d'entrar tot sencer a dintre de l'àvia i ser àvia,*

gros i gras, i poder dir a un nen petitó com ell que s'esperaria a la porta: «Entri, entri, senyor Jaume... »» (p.171)

La mort d'en Jaume trasbalsa molt la Teresa. Com el dia en què Salvador Valldaura morí, la Teresa veu una tórtora a la finestra i intueix quelcom molt desagradable perquè ja n'havia sentit parrups el dia de la mort del seu marit. *«Una angoixa sobtada li estrenyé el pit: el dia que Valldaura havia mort, una tórtora havia parrupejat a la finestra.»* (p.186) Abans de ser enterrat, agafa una ploma de paó del gerro, d'aquelles que tant agradaven a en Jaume, i la deixa dins el taüt, com un símbol d'unió entre tots dos. *«Tingui, senyor Jaume... ensenyi-la als àngels...»* (p.189)

Gerro amb plomes de paó.

Just després de l'enterrament, la Teresa demana al notari Riera que l'ajudi a escriure el seu testament. La mort d'en Jaume li ha pres quelcom molt valuós de si mateixa i pensa que aviat serà el seu torn. Hi escriu: *«Vull que la casa sigui per a la petita, la Maria. Si jo no hi penso no hi pensarà ningú.»* *«La Maria – continuà la Teresa – no m'estima. Jo sí.»* (p.201) No és estrany que la Maria no estimi la Teresa perquè no té estima per ningú de la casa, tret del Ramon. El seu caràcter fa que rebutgi tot el que és vell i malaltís i no s'adeqüi a les seves íntimes preferències.

Per a la Teresa, però, la Maria és la persona més pobre de la família. La nena se sent com una estranya dins la família, sense uns pares que la puguin cuidar i amb l'única companyia d'en Ramon. La Maria no estima la Teresa, li fan fàstic les seves mans, però la Teresa no s'ho pren malament, sinó que intenta canviar perquè la nena pugui sentir-se còmoda al seu costat.

Tot i rebutjar-la a la seva vellesa, la Maria no pot amagar que, de jove, la seva àvia era una gran dona. *«...aquella senyora que havia estat tan maca que tots els senyors se li agenollaven als peus.»* (p.178) Més endavant, quan en Ramon se'n va de casa, només pot deixar caure la seva pena en l'àvia, que és l'única persona de la casa que de veritat se l'estima. Com Salvador Valldaura a la Sofia, la Teresa li promet que, quan mori, tota la casa serà per a ella, però la Maria acaba morint molt abans que la Teresa.

La mort de la Maria entristeix molt la Teresa perquè, definitivament ara, se sent desvalguda com a mare. Ja no té a ningú a qui cuidar sinó que s'ha de buscar algú que

pugui cuidar-la. *“Entrà (l’Armanda) un moment a veure la Teresa, que la mort de la Maria havia afectat molt.”* (p.279)

3.2.3 EL MALESTAR I LA MALALTIA

La Teresa pateix una malaltia a les cames que li impossibilita el moviment. Com una premonició, l’aparició sobtada del dolor coincideix amb el dia del bateig d’en Jaume.

Resignada a la seva decadència física, es nega a embenar-se les cames i ni tan sols vol anar amb cadira de rodes. Per a ella, la vellesa equival a quelcom lleig i farà tot el possible per poder-la camuflar. *“¿On havia anat a parar tot el que era bonic?”* (p.322)

En un moment donat, però, la Teresa intenta culpabilitzar el notari de la seva malaltia. *“Havia tingut un amic, digué a l’últim, i quan havia començat a negligir-la la pena havia estat tan violenta que els nervis de les cames se li havien mort.”* (p.202) No perd l’oportunitat de fer-lo sentir malament i sotmetre’l. Tot i que la Teresa ha quedat immobilitzada, segueix sent el centre d’atenció de tots aquells que vol dominar.

Prostrada a la seva cambra, s’obsessiona pel vi, *“sucre i escalfor del sol”*, i els pastissos, que menja *“sola, sense testimonis, per poder-se’ls ficar sencers a la boca i sentir-se-la plena de dolçor.”* (pàg. 325)

És així com es reclou dins la seva habitació, acompanyada d’una bona part dels seus objectes que mantenen els records del passat: el gerro amb les plomes dels paons, l’armari japonès, una copa de Viena i l’àlbum familiar.

3.2.4 UN SOMNI PERSEGUIDOR

A través d’un somni, la Teresa reviu uns records específics de la seva joventut, que hagués volgut oblidar per sempre. En el primer que ens fixem del somni és en el color: un blau intents que es va repetint al llarg de l’escenari. Un blau que simbolitza moltes de les coses que rodejaren la Teresa: les escales que hi havia a casa la seva mare i també el seu davantal de peixatera, quan d’adolescent fantasiejava que era una reina emmantellada de blau i, ja de gran, les plomes de paó que guardava a la seva cambra.

En el somni també hi apareix el Miquel Masdéu, el seu amor de joventut, que va vestit de soldat, com en la foto que troba just abans que el conegué. Després, el seu primer embaràs i l'abandó del seu fill per casar-se amb un home ric, en Nicolau Rovira. “ *Amb les mans s'obria el ventre i mirava la poma que feia... fins que un vell llençà la poma i la cobrí de brillants que també se li ficaven a dintre mentre dormia i el vell l'estimava venes amunt, cada vena un riu de brillants quin mal que li feien...*” (p.298) Aquests brillants la turmenten, ja que representen la culpa d'haver-se volgut fer rica i l'abandonament del seu fill. La poma, també, fa referència al vano que li regalà l'Eulàlia el dia del ball de Carnaval.

En relatar-li el somni a l'Armanda, decideix inventar-se'l. Dona joc a una situació on el temps no existeix i, com a conseqüència, la vida no es pot sentir. Però amb un gran gemec, un vent l'agita i li roba aquest temps tan preuat que té entre les mans. El vent podria simbolitzar una part de si mateixa, la part que sense adonar-se'n li ha fet passar tota la vida per davant seu.

3.2.5 RELACIÓ AMB L'ARMANDA

Quan la Teresa emmalalteix, l'Armanda és la minyona encarregada d'ajudar-la amb tot. A mesura que passa el temps, va creixent un vincle afectuós entre les dues i l'Armanda acabarà sent la confident de la Teresa.

Abans de morir, la Teresa fa una pregunta a l'Armanda: “«*Digui'm la veritat, Armanda, vostè que em coneix d'anys: ¿soc dolenta?*»” (p.307) Després de la mort del Miquel Masdéu, se li fan presents tots els records de la seva joventut i, empesa a recompondre'ls, es veu obligada a fer-se aquesta pregunta. Ella té present que durant la seva joventut no fou una bona mare i aquest sentiment no la deixa morir en pau. En l'Armanda, busca la conformitat que la pugui tranquil·litzar i fer-li veure les coses bones que té com a persona.

3.2.6 RECORDS DE JOVENTUT

La nit abans de morir, la Teresa reviu els records més importants de la seva joventut. “*Tornava a casa badant, mirant el cel, els fanals amb la flama de gas a dintre que l'acompanyaven fins a casa fent-li escorta com si fos una reina [...] perfumada de llessamí, sense gens d'olor de peix, perduda a dintre d'un castell roquer ataronjat de sol*”

a la posta.” (pàg.310) El Miquel Masdéu, el seu primer amor de veritat, havia estat la descoberta de la vida “*el primer petó tingué gust de menta, de vida*” (pàg.313) i el començament d’una petita rebel·lió; arribava sempre tard a casa i començà a faltar moltes tardes a brodar. La seva mare la castigava tancant-la els diumenges a casa, intuïnt el que passava. La Teresa, però, se les enginyava per poder-se saltar la custòdia i volava pels carrers. Quan parlaren seriosament del casament, el Miquel li explicà que ell ja tenia família i la Teresa quedà destrossada . “*Passà la nit plorant. S’havia volgut morir. Per sempre. Es veia pels carrers, abraçada a Miquel Masdéu, amb el cel rosa, amb el cel blau, amb estrelles, sense estrelles, amb ales als peus, transportada... Mai més.*” (pàg.315) Més endavant, l’intent d’amagar aquest amor li comportà la pèrdua de la seva joventut i el començament d’una nova vida melancòlica. “*El cor de sabó s’havia fos i l’aigua havia quedat tèrbola. La llençà aigüera avall. Tingué plena consciència que acabava de llençar la seva joventut.*” (p.319)

Un cor de sabó dins una pica.

Després d’això, ella mateixa es pregunta: “*...¿per què havia de fer-se-li present, a les seves velleses, aquell bocí de joventut que havia colgat en el més profund de la seva ànima com si no fos ella que l’hagués viscut?*»” (p.316), però és gràcies a aquests records que la Teresa pot deslliurar-se de l’angoixa que li provocava el seu passat i mirar-se’l des d’una altra perspectiva.

3.2.7 LA MORT

La Teresa té molt present la mort i l’espera com un fet inevitable. “*«Doctor Falguera, el que jo tinc és la mort a dintre i amb aquesta senyora tan fina no hi pot res ningú»*” (p.320) La nit abans de morir, la Teresa intenta descriure a l’Armanda la seva vida, advertint-li que mai deixi fugir un somni d’amor perquè, per fi, pot entendre que són molt necessaris.

La Teresa demana morir sola perquè “*volia morir acompanyada només del seu mal*” (p.321) i, si hagués pogut, també hauria desitjat “*tenir el vano per posar-se’l davant de la cara perquè les parets no la veiessin morir.*” (p.327), com a fantasia perquè els altres la recordessin per la seva bellesa. Ja reconciliada amb si mateixa i en havent obtingut el perdó de Déu, la Teresa mor enyorant emocions però en pau amb el que ha estat la seva vida.

4. SOFIA VALLDAURA

4.1 INFANTESA

La Sofia neix just quan el matrimoni Valldaura torna de París per instal·lar-se definitivament a Barcelona. La primera descripció que se'ns fa de la nena és quan té mig any. *“La Sofia acabava de fer sis mesos, era primeta, nerviosa i tenia la cara molt menuda. No es feia gaire bé.”* (p.75) Com que té una dida des del naixement, Sofia no està gens arrelada a la seva mare. *“Si la Teresa alguna vegada li volia fer una moixaina, es girava d'esquena, s'arrapava al coll de la dida i arrencava a plorar.”* (p.75) Aquesta separació amb la mare és un cop molt dur per a la Sofia, que ara ha de dependre de la seva dida i que, per més que aquesta s'hi esforci, no podrà donar-li tot el que la Teresa podria oferir-li.

La Teresa observa que les relacions eròtiques són molt importants per a la dida: *“...més fresca que una rosa. Potser una mica massa: quan veia en Climent pel jardí semblava que es trastoqués.”* (p.75) Sabem que la Sofia té problemes amb el mamar. Podríem pensar que aquesta dida li provoca unes ansietats que fan que no es pugui adaptar correctament al seu pit. L'aparició de la primera dent suposa una nova ansietat. El mal fa que vomiti tot el que ha pres. *“«Ha estat molt nerviosa tota la tarda i no ha parat de treure llet; sent el temps»”* (p.79) Paral·lelament a l'aparició de la seva primera dent, el llorer, on acabarà travessada la Maria, queda esquinçat per un llamp.

Quan el Jesús Masdú visita per primer cop la Teresa, el comportament de la Sofia sorprèn molt. A l'entrar al jardí, Masdú intenta tocar una flor però la Sofia li ho impedeix. Ella, molt més petita que el Jesús, adopta un paper de superioritat i rigidesa. Per uns instants, s'apodera del jardí i de la casa. *“«Jo em dic Sofia i soc la nena d'aquesta casa»”(p.92)* Aquest mateix comportament el podem veure reflectit més endavant amb persones com l'Eladi o algunes de les minyones, ben bé com una manera de dominar tot allò desconegut.

4.2 RELACIÓ AMB ELS PARES

4.2.1 SALVADOR VALLDAURA

La Sofia ens ensenya la relació que tenia amb el seu pare just després de la seva mort. Mitjançant els records i pensaments, ens fa saber el dolor que li provoca aquesta pèrdua tan sobtada. *“A l'església, el dia dels funerals, la Sofia sentí com si alguna cosa se li*

enfonsés per dintre i es veié, petita, asseguda a la falda del seu pare, aquell matí.” (p.119)

Des de ben menuda, la Sofia té una gran admiració pel seu pare. Valldaura li promet que, quan ell mori, totes les seves riqueses seran per a ella. “*«Et deixaré rica. Tot el que tinc serà teu. Però no ho has de dir a ningú, ¿sents? És un secret» Estigué contenta de tenir un secret amb el seu pare.*” (p.123)

Després de llegir el testament, Sofia sent una gran decepció i enuig en contra del seu pare perquè la torre familiar és atorgada a la Teresa. “*Fins a la matinada, ella, que s’havia convertit en una de les noies més riques de Barcelona, plorà de ràbia i de vergonya perquè el seu pare l’havia enganyada.*”

Torre dels Valldaura a la sèrie televisiva *Mirall Trencat* de TV3.

(p.123) El que li fa mal, de veritat, és el trencament d’aquesta promesa i veure com entre el seu pare i la Teresa hi ha un vincle afectiu. Li fa molt mal haver d’acceptar aquesta relació perquè, durant tota la seva vida, Sofia només s’enamorà d’un sol home: el seu propi pare. La Sofia digué a la seva padrina, l’Eulàlia, que els joves no li agradaven: “*M’agraden els senyors una mica grans, amb cabells blancs als polsos*” *I se n’anà rient. [...] El que passa és que la teva fillola està enamorada del seu pare, i d’aquí ve el mal.*” (p.98)

És així com la Sofia queda incompleta: part de les riqueses del pare no han anat a parar a les seves mans. Tanmateix, tampoc li guarda un ressentiment perquè prefereix recordar-lo pels moments bons que visqué amb ell. “*«Filla meva, hi ha gent que amb un record en té per tota la vida. Ella li preguntà: Què vol dir un record? Prou que ho sabràs; potser això d’ara en serà un per a tu, d’aquí a molts anys.*” (p.119)

4.2.2 TERESA GODAY

La Sofia i la Teresa són dos mons diferents. “*A Teresa Valldaura li vaig donar una filla que no se li assemblés.*”²⁹ Mentre que la Teresa és extravertida i carismàtica, la Sofia és dominant i rígida.

²⁹ Pròleg de *Mirall trencat*

La relació que té la Sofia amb la seva mare no és gaire bona. Per a ella, la Teresa no complí mai el seu paper de mare. *“Mai no havia estimat gaire la seva mare. Quan la veia amb els xals brodats de pedretes i amb les mitges d’espiga tenia ganes que se n’anés de casa i que no tornés mai més. Un dia [...], pensà que l’hauria de matar.”* (p.121) En el fons, la Sofia sent una gran enveja envers la Teresa. Li agradaria poder ser ella en diferents situacions però, alhora, intenta ser completament diferent. Al contrari que la Teresa, vesteix d’una manera senzilla i discreta, però, a la vegada, es preocupa molt per la seva aparença. Vulgui o no, la Sofia sempre tindrà quelcom dins seu característic de la mare.

Quan la Teresa hereta la torre, el somni de la Sofia s’esvaeix. El seu desig era poder-se fer rica, deixar la mare sense res, i capgirar l’envveja. El que també ha de deixar enrere és el sentiment de creure ser el centre d’atenció del seu pare. En els seus pensaments, ella busca ser l’objecte desitjat del progenitor i que aquest, com a recompensa, li deixi totes les possessions. Com que no ho aconsegueix, la Sofia ha d’assumir que aquest paper de ser el centre d’atenció del Valldaura l’ha de compartir amb la seva mare. *“I mentre caminaven per sota dels castanyers, totes dues de dol rigorós amb els vels que voleiaven per l’esquena, s’adonà que la seva mare entrava a la torre d’una manera diferent: [...] «Teresa Goday, viuda de Valldaura – pensà la Sofia -, avui entra a casa seva.»”* (p.123)

Quan la Teresa mor, la Sofia s’adona de tot el que la seva mare li ha deixat. *“Al capdavant, pensava, si sóc poderosa, ho dec a Teresa Goday. La mort li feu adonar-se que la seva mare havia estat una persona excepcional i ella, davant d’aquella esplendor desapareguda, se sentia disminuïda. [...] Havia deixat de ser la Sofia. Li hauria agradat dir-se Teresa.”* (p.328) Aquesta enveja tan desmesurada cap a la seva mare desapareix amb la seva mort. És ara quan la Sofia pot reconèixer la vàlua de la Teresa i empatitzar-hi. La mort, també, dona un començament nou a la vida de la Sofia, que se’n va a França i es torna a casar.

Al final de tot, quan la Sofia decideix calar foc a la torre, sense adonar-se’n, acabarà complint exactament el que la seva mare desitjava al morir: *“Quan estaria a punt d’emprendre el gran viatge, li agradaria cremar-ho tot: tot el que havia estimat, mobles, arbres, casa, morís encès. Purificat. ¡Fora records!”* (p.186)

4.3 RELACIÓ AMB L'ELADI FARRIOLS

L'Eladi Farriols és un botiguer ric i molt ben plantat que, malgrat tot, no fa per a la Sofia. És la Teresa qui els presenta i, dos anys després de la mort de Valldaura, es casen. No podem dir que l'Eladi s'enamori de la Sofia però sí que sent curiositat per ella i la seva família. La Teresa la veu com una dona molt admirable i se li fa estrany que elles dues siguin mare i filla. *«¡Si la Sofia, en certs aspectes, s'assemblés, encara que fos una mica, a la seva mare!» Però la Sofia era una noia eixuta, secreta, plena de coses admirables que costava una mica massa de descobrir.»* (p.127)

El dia de la boda, però, podem veure com de veritat se sent la Sofia: impotent i desvalguda: *“Per què els havia d'estranyar que algú volgués casar-se amb ella? ¿Tan insignificant la trobaven? ¿Tan poca cosa al costat de l'Eladi, sempre com si sortís de la capsa, perfecte, esmerilat? [...]«¿Què tinc? – pensà -. Però ¿què tinc?» Feia dos anys que el seu pare havia mort i mai no s'havia sentit tan sola.”* (p.137) En aquest moment, la Sofia s'adona que, en part, l'Eladi només es casa amb ella per interès.

A partir d'ara, és quan té la necessitat d'humiliar-lo i sentir que ella és la que surt guanyant amb el matrimoni. La Sofia és perversa perquè troba satisfacció en el patiment dels altres. En la nit de nuvis, ridiculitza l'Eladi, fent-li besar el seu peu. *“Així, senyoret Eladi, com un gosset. I ara, vagi a rentar-se.”* (p.139) L'Eladi explota i li confessa que té una filla, seguint el joc a la Sofia. *“Si és veritat el que acabes de dir-me, trobo que has triat un bon moment, ¿no et sembla? Però si has volgut esguerrar alguna cosa... amb el que m'acabes de dir... »”* (p.140) El que li diu Eladi la descol·loca molt però, de cap de les maneres, pretén ensenyar el seu dolor. Ans al contrari, s'omple més de seguretat i fortalesa i és així com pot començar la relació sexual. *“S'aixecà decidida, acabà de despullar-se gairebé arrencant-se la roba; i, nua, se li acostà; l'abraçà fort i li posà el genoll entre les cuixes; ben amunt.”* (p.140) Més endavant, en el mateix lloc on l'Eladi la besà, li sortirà una taca que no li agradarà gens.

La Sofia comença a aprofitar-se de totes les febleses de l'Eladi. Afilla la Maria Farriols com un obstacle a vèncer i dominar. *“Aquella filla de l'Eladi... petita... Recordà una frase d'un escriptor anglès: «I honour you, Eliza, for keeping secret some things.»[...] Voldria aquella filla de l'Eladi a casa encara que no pogués estimar-la mai.”* (p.141) També comença a llogar minyones joves a les quals l'Eladi no pot resistir. *“«Sempre les tria maques -pensava l'Armanda-; es diverteix com pot; fent voltar el cap del senyoret Eladi.»”* (pàg. 154) En aquest cas, no només juga amb els sentiments de l'Eladi sinó que

també amb el de les minyones. Els cedeix el marit però sempre hauran d'acceptar que ella és la senyora de la casa.

De les relacions sexuals de l'Eladi i la Sofia només se'n parla a la nit de nuvis. La desmesura que l'Eladi té per les minyones evidencia que entre ell i la Sofia no hi ha cap mena d'atracció sexual. La Sofia fuig d'aquestes relacions perquè no se sent a gust tal com és ella ni li agrada el paper que hi té. El domini del fal·locentrisme en les relacions sexuals li impedeix poder-les dominar i assegurar-se que tot ho té sota control. En la nit de nuvis, intenta ferir el fal·lus de l'Eladi, donant-li un cop molt fort, per poder-se'n desfer. És així com la Sofia evita tot tipus de contacte i arriba un punt en què l'Eladi es cansa d'ella. *"...Era ell que havia renunciat, cansat de tanta absència i de tanta buidor..."* (p.287)

Com si totes les coses boniques de les persones només les pogués reconèixer amb la mort, la Sofia admira la bellesa del seu marit quan ja és a la tomba. *"La Sofia digué que els anys l'havien espatllat, però que el seu marit havia tingut un perfil extraordinari..."* (p.292)

No se sap ben bé si la mort de l'Eladi és un suïcidi o no perquè la narració no ho acaba d'aclarir. La Sofia, però, sí que s'encaparra en el fet que el seu marit s'hagi pogut suïcidar. Potser sent el remordiment del fracàs del matrimoni. *"Tenia manies, veia coses que no existien... no podia acabar de liquidar aquell malestar que li havia quedat de l'ampolleta..."* (p.295)

4.4 RELACIÓ AMB ELS FILLS

La Sofia no parla gairebé mai dels seus fills biològics; en canvi, s'obsessiona amb la Maria, la filla de l'Eladi. La Sofia afilla la Maria perquè pensa que és l'única manera de poder menystenir l'Eladi. *"En algun racó negre de la seva ànima, sabia que aquella acceptació seria la seva força..."* (p.229) La Maria és la nina dels ulls del seu pare i la persona que més estima per damunt de tots. La Sofia vol tenir una nena perquè aquest amor tan incondicional per a la Maria s'acabi. *"Estava segura que si podia donar una filla a l'Eladi l'apartaria de la Maria..."* (p.148) Per contra, neix el Jaume, un nen molt malaltís que viurà sempre entre la vida i la mort.

A mesura que passa el temps, la Maria creix i és cada vegada més bonica. La Sofia comença a envejar-la. S'adona que no pot controlar la manera en què està creixent ni

en quina persona s'està convertint. Els seus fills no tenen res a veure amb la Maria Farriols: en Ramon és un nen brusc i tòtil i en Jaume és un nen molt malaltís, que acabarà morint molt jove.

D'una banda, la Sofia admira molt la Maria perquè és molt bonica i li recorda la seva joventut; d'altra banda, no la pot estimar perquè perdria el combat interior que manté amb l'Eladi. És així com ha d'adoptar un posat amable envers ella, camuflat amb la fredor i rigidesa que l'han caracteritzat sempre. El que de veritat vol, però, és apoderar-se de la Maria i fer-la completament seva. Quan encara és petita, li és molt més fàcil poder-la tenir sota control, però a mesura que va creixent aquest domini és molt més difícil d'exercir. *"La Maria, pensava, m'estima com si jo fos la seva mare de debò. I en moments així els ulls negres i profunds de la Maria li semblaven la mel del món. Era una gratitud passatgera. La Maria havia anat creixent i en créixer s'havia separat d'ella..."* (p.230)

Amb la mort de la Maria, la Sofia sent que, per fi, s'ha pogut deslliurar de tot el que la molestava. S'ha alliberat de la nena i del seu marit, el qual, amb la pèrdua de la seva filla, es tancarà per sempre més dins la seva pròpia consciència. En definitiva, aconsegueix expulsar del seu interior qualsevol sentiment que la pugui posar en una situació de dependència. *"Amunt del balcó hi havia la branca partida pel llamp acabada amb una aresta en punxa. I la Sofia somrigué amb el cap enlaire tot olorant-se el palmell perfumat. Sempre, quan estava sola, aguantava el cap tan enlaire com podia perquè no se li fessin arrugues al coll. Adéu, Maria."* (p.175)

Quan es retroba amb en Ramon, els dos ja són molt grans. La mare intenta mantenir les distàncies i l'ajuda econòmicament per poder tenir tranquil·la la consciència. El fill li explica una mica la seva vida però se'ls nota molt que han perdut l'interès l'un per l'altre. El dolor que duen a sobre els marca la barrera que cap dels dos decideix travessar.

5. MARIA FARRIOLS

5.1 RELACIÓ AMB ELS FAMILIARS

La Maria és adoptada per la família Farriols Valldaura als vuit mesos d'haver nascut. Durant tot aquest temps, la nena ja havia establert una relació amb la seva mare biològica, la Pilar Segura. Donar en adopció la seva filla no fou gens fàcil, emocionalment parlant, però el desig d'oferir-li una vida millor era molt més important que cap altre sentiment.

La bellesa i el caràcter de la Maria es ressalten poc després d'haver nascut. *"...una nena preciosa, grassona, que de seguida començà a mirar-ho tot. La llevadora comentà a la Pilar: «Mai no havia vist una nena amb tantes ganes de viure, ni que en el moment de néixer obrís uns ulls tan nets i tan bonics.»"* (p.144) A mesura que va creixent, la seva presència esdevé més estremidora. L'Eulàlia la descriu així: *"Havia trobat la Maria molt bonica; més que bonica, desconcertant. Una cara d'una bellesa pura i, al mateix temps, lleugerament diabòlica. Una noia capaç de tot."* (p.221)

Dins del nucli familiar, la Maria només estableix una bona relació amb en Ramon, uns quants mesos més petit que ella. Entre tots dos van alimentant l'admiració que senten l'un per l'altre i és així com intenten crear un món per a ells sols, fora de les imposicions i molèsties dels altres. El petit Jaume és la persona en qui aboquen tota la seva maldat perquè el veuen com un obstacle per assolir la plenitud de la seva relació. Al principi, aquesta maldat és tolerada i camuflada en jocs i permeten que el petit s'uneixi amb ells, però després aquesta ferocitat augmenta fins a concloure amb la mort del petit.

La Maria mai estableix una relació de contacte amb la Sofia i l'Eladi. El fet de ser adoptada la reté d'atansar-s'hi afectivament. Tot i això, la Maria admira molt la Sofia i la imita quan està sola. *"La Maria volia ser com la mamà per poder dur vestits brodats amb pedretes... Aquells vestits que, quan la mamà sortia, ella corria a posar-se, mentre el papà, que es llevava tard, tancat en el bany, cantava."* (p.177) Aquesta fascinació per la bellesa i la perfecció fa que rebutgi tot allò que és feble, vell i malaltís. Així és com ataca tant en Jaume, el professor de piano, la Rosa, la seva institutriu. I l'Armanda: *"I la Maria plantada al seu davant i dreta com hauria estat dreta la Sofia li digué: «L'haver dormit amb el papà una temporada no li dona dret a tractar-me com si fos una minyona.»"* (p.272) Rebutja, també, el que vindria a ser el pas del temps, que el relaciona amb el declivi i la pèrdua. *"Ella no hauria volgut que les coses canviessin: la casa de les nines,*

la caixeta de música, les hores i les flors... i en Ramon. Sentia d'una manera vaga que només volia i només voldria allò per sempre...” (p.173)

De fet, si la Maria sabés que l'Eladi és el seu pare biològic, la seva manera de ser no seria tan cruel ja que tindria una persona més amb qui establir una bona relació. Malauradament, la Maria només estableix aquesta relació amb en Ramon perquè és un blanc feble que segueix de ben a prop totes les seves malifetes. Podríem dir que la Maria és la que ho planeja tot i el Ramon el que actua, seguint pas a pas les indicacions d'ella. Tots dos viuen una relació estretament unida, amb la fantasia de poder-se convertir en un únic cos. “*«Ho saps que els teus ulls i els meus són d'aigua? [...] Si l'aigua dels teus ulls i la dels meus es barreguessin jo seria tu i tu series jo. ¿T'agradaria?»*” (p.253)

Per al Ramon, la Maria és la imatge de Venus: “*La Maria a dintre de l'aigua, tota ella d'or i de foc; amb els peus, com petxines. La Maria, poncella, verge com la verge de l'altaret.*” (p.243) I per a la Maria, la imatge del Ramon és un reflex de la seva pròpia imatge. Quan aquest desapareix, la Maria només pot veure's reflectida en un mirall. La relació de parella que estableixen és, de fet, resultant de l'absència d'uns pares actius en la seva vida. El Ramon veu la Maria com una mare i ella el veu com un pare. És així com, per calmar totes les seves angoixes, recorren a jocs de caire sexual (les escapades a la teulada) perquè, dins les seves ments, no se'ls fa present que són germans.

5.2 ELS JOCS INFANTILS

És amb els jocs que exclouen el Jaume. Amb l'excusa que estan jugant, li fan mal i el deixen de banda. Ells mateixos desperten la curiositat del petit i, del seu mal tracte, n'acaben fent un passatemps. Curiosament, en Jaume és l'única persona que li recorda els seus orígens, tot anomenant-la “recollida”.

Un dels sentiments que desperten al Jaume és el de ser un ruc. Amb una bata al cap i una altra a la cintura, el disfressen d'aquest animal i li fan donar voltes per tota l'habitació. “*El feien córrer amunt i avall, amb un feix de branquillons a l'esquena: «Arri, arri, osque, osque...» Quan els digué que estava cansat encara el feren córrer més de pressa i ell era un nen prim i el metge li feia donar injeccions perquè se li cuessin els grans del coll i de les aixelles.*” (p.164) Després, el lliguen sota un arbre i el deixen sol, dient-li que ningú vindrà a buscar-lo. “*«I vindrà el drac a menjar-se't les mans»*” (p.164)

Totes les pors que tenen la Maria i el Ramon les fan sentir al petit Jaume. La major preocupació que tenen ells dos és la de la separació i, com a resultat, quedar-se sols. Aquesta por, que ells no poden controlar, la traspassen al Jaume.

L'únic joc que comparteixen de veritat és quan s'amaguen darrere la cortina per espiar els seus pares. "*El món de darrera de la cortina era un món petit i segur, només per a ells tres.*" (p.160) Allà, tots tres queden embadalits per la presència dels progenitors, que consideren uns déus que només poden ser observats. Creen, també, una complicitat entre ells, ja que han d'intentar no destorbar la intimitat dels pares. Després, vindran els moments en què intenten imitar-los, disfressant-se i actuant com ho farien ells.

Altres jocs, però, tenen una finalitat molt més sàdica i dolorosa. Mútuament, es punxen els dits fins que veuen brollar la sang. Tant a en Jaume com a l'Eladi els esgarrifa molt la sang però a ells dos no, i ho mostren com un signe de valentia i fortalesa.

Cada cop els atacs van augmentant de nivell. Ara, el dolor no només és psicològic sinó que també és físic. Des de fa temps, la Maria guarda una agulla de picar dins el seu vestit. És un objecte que provoca molta por a en Jaume perquè altres vegades ja li havien punxat el coll. La Maria, amb l'ajuda del Ramon, que aferma el cap del Jaume amb una forca, acaba clavant-li aquella agulla al coll perquè no torni a explicar a l'àvia que ella i en Ramon s'enfilen de nit a la teulada. Després, cau dins l'aigua i s'ofega. El pobre Jaume mor, però no cau a l'aigua sense voler sinó que és empès per la forca que té clavada al coll "*La forca l'havia acostat a l'aigua*" (p.185). L'atac que rep és, indiscutiblement, un atac a traïció. Volien que realment es morís?

Ara, sense el Jaume, el Ramon i la Maria poden seguir estimant-se lliurement sense pensar en algú que els pugui destorbar.

5.3 EL SUÏCIDI

A mesura que creixen, la unió entre el Ramon i la Maria es cada vegada més forta. La senyoreta Rosa, just quan la Sofia li diu que ja no la necessiten, explica a l'Eladi la relació que tenen. L'Eladi confessa al Ramon que la Maria, en realitat, és la seva germanastra i no la filla d'uns coneguts, com li havien explicat de petit. El Ramon fuig de casa i la Maria es queda sola. Al cap d'uns mesos se suïcidarà.

La Maria no pot controlar la pèrdua del Ramon. El sentiment que els unia era molt fort i, entre tots dos, constituïen una única persona. Ara, la Maria se sent buida per dins i creu que la seva vida ja no val la pena.

Quan el Ramon se'n va de casa, la Maria no el vol veure. Es queda tancada a la seva habitació escoltant les seves passes. Quan truca a la porta de la seva habitació, ella no obre.. *“I no obrí la porta perquè no era cap criatura recollida; en Ramon i ella eren germans.”* (p.252) Després, però, surt a buscar-lo i el crida a fi que torni perquè tots els altres membres de la família són insignificants per a ella. Ni la Sofia, ni la Teresa, ni l'Eladi podrien omplir el buit que en Ramon ha deixat en ella. És ara quan agafa la casa de les nines, plena fins dalt de tota la seva infantesa, i la trenca. Ja no és una nena; aquella por desmesurada a no voler que res canviï ha arribat precipitadament. *“La seva única companyia eren la teulada i el cel. Hi pujava cada nit, de cara a les glicines, dreta i blanca en la seva camisa de dormir vaporosa, «de núvia» havia dit feia temps l'Armanda, cridava i cridava baixet el nom del seu germà... Una nit provà d'acostar-se a la cornisa [...] i quan arribà a l'escaleta de ferro s'hi agafà i tancà els ulls perquè el cor li batia. En aquell moment prengué el determini.”* (p.260)

Després de prendre la decisió de suïcidar-se, la Maria fa un tomb tant al jardí com a la casa. En el jardí, se li fan visibles les estones de joc que passava amb en Ramon i l'estany on morí en Jaume. Seguidament, entra a la gàbia dels ocells, ara buida perquè les minyones no els donaven aigua. Pensa que li agradaria tenir-ne un a la falda per poder-lo acariciar i, fins i tot, estimar-lo. Sent que li tremola el cor i li agafen ganes de tirar-lo a un tigre, perquè se l'empassi i es pugui desfer de les coses dolentes que ha fet. Després, es menja una violeta, amb la finalitat d'omplir-se de quelcom bonic. Al sortir de la gàbia, sent una veu i crida el nom de Jaume. Ara, ella pot tenir compassió pel nen i sentir que aviat es reunirà amb ell.

Després, la Maria entra dins la seva habitació. Allí, té una al·lucinació. Tota ella es queda nua, preparada per unes noces mortíferes. *“Naixia nua d'onades mortes, amb una aliança damunt del cap, com una corona, metrallada de brillants i de robins. Els colors nupcials. El vermell de la virginitat esquinçada i el blanc de la virginitat d'abans. L'anell caigué.”* (p.264) Ara és quan se li fa present el que vindrà més tard.

Fotografia d'un llorer frondós.

Després, va a la cambra de l'àvia i agafa l'àlbum de fotos. Dins, hi troba una foto d'ella, en Ramon i en Jaume. Tot seguit, puja a la teulada, per la banda del llorer, i es tira daltabaix. És així com queda clavada al llorer i li lliura allò que no volia lliurar a ningú més: la seva virginitat. *“El llorer, fullat sota seu, que el vent feia gronxar, semblava un mar d'aigua negra. Una teulada es desprengué i un peu li relliscà. En el moment de tirar-se daltabaix li sortí un gemec de la boca oberta”* (p.266) Tot i que la Maria està decidida a suïcidar-se, el que provoca que caigui daltabaix és una relliscada. Per tant, és possible que el destí jugués a favor seu?

5.4 EL FANTASMA DE LA MARIA

Anys després del suïcidi, la Maria torna a aparèixer en forma de fantasma. Durant tot aquest temps, ella seguí vivint dins la casa. Quan els de la conductora intenten treure la seva llosa, que havia fet col·locar l'Eladi en record seu, ella s'hi rebel·la. *“No us endugueu aquesta pedra que soc jo, no us endugueu res del que havia estat la meva vida...”* (p.361) Vol complir amb l'herència que la Teresa li deixà i prega que no se'n duguin res de la casa. *“Deixeu estar tot el que havia estat meu; mentre tot estigui com estava jo no seré ben morta.”* (p.362)

Dins la casa, però, succeeixen un seguit de fets fantasmagòrics que deixen amoïnats els de la conductora. Una capseta que es mou sola, una teranyina que va fregant la cara de tothom, unes cortines que voleien soles i una ploma de paó movent-se són exemples de les accions que obra el fantasma de la Maria per fer-se notar i espantar la gent. Tant és així que, quan l'Armanda passeja pel jardí de la casa, és sorpresa pel fantasma d'una manera afectuosa, no com els milicians. *“Altra vegada sentí la carícia a la galta. Més forta que la carícia d'un fil de teranyina perdut. Com si una mà invisible li fes una carícia d'amor sota de l'ull, galta avall... no s'espantà gens.”* (p.382) I l'Armanda respon: *“Si és un mort d'aquesta casa el qui pensa en mi, que Déu l'ajudi i li doni el repòs i la pau que necessita.”* (p.384) Amb les seves tendres paraules, l'Armanda aconsegueix alliberar el fantasma de la Maria i enviar-lo al món dels morts.

És en aquest capítol on ens explica, també, el perquè del seu suïcidi i que, gràcies a la mort, ha pogut seguir vivint sense cap mal i unida a la casa per sempre. Amb el llorer com a marit, pot conservar la seva virginitat i la certesa que la seva mort serà viscuda en pau. *“... el llorer marit meu fins a la mort clavada en una espina com una fulla...”* (p.364)

6. ARMANDA VALLS

6.1 JOVENTUT

6.1.1 INICIS COM A MINYONA

L'endemà de la gran tempesta que sacsejà la casa dels Valldaura, la cuinera Anselma demana a la Teresa que la deixi sortir el diumenge per poder anar a la comunió de la seva neboda Armanda. Al cap de pocs anys, entrarà a treballar com a ajudant de la seva tieta a la casa. “La seva mare sempre deia: *«L'Armanda no es pot dir que sigui maca, però té la pell de seda. Sembla que no i és molt.»*” (p.108)

Aviat, l'Armanda s'adona que no és tractada com les altres minyones. La seva habitació és la més gran de totes i algunes persones de la casa se li adrecen d'una manera diferent. “*«¿Per què la senyora Teresa, que tracta de vostè a totes les minyones, a mi em tracta de tu? Deu ser perquè soc joveneta.»*” (p.105)

Amb l'aparició de l'Eladi, l'Armanda se'ns obre una mica més. La noia tímida i benèvola que se'ns descriu al principi de l'obra ara ja comença a mostrar una mica més els seus sentiments. Com totes les minyones, l'Armanda també està enamorada de l'Eladi, però és ell qui se li acosta i, durant un temps, mantindran una relació. Part dels privilegis que tindrà l'Armanda seran, també, fruit d'això. Quan neix en Ramon, l'Armanda es torna una mica gelosa. “*L'alegria de l'Eladi feu mal a l'Armanda.*” (p.148)

6.1.2 RELACIÓ AMB L'ELADI I LA SOFIA

L'Armanda manté una relació amb l'Eladi durant un cert temps. Això no ens hauria d'estranyar, ja que sabem que l'Eladi va darrere de moltes de les minyones. Tanmateix, l'Armanda es pot sentir superior a elles perquè l'Eladi la tracta d'una manera diferent. Les arracades que li regala ho confirmen: “*El senyoret Eladi, ho veia clar, la considerava diferent de les altres i per això li havia fet aquella finesa poc temps abans d'acabar del tot.*” (p.220) Tot i que les arracades li agraden molt, no se les posa fins al dia del funeral de l'Eladi. Les arracades li fan mal perquè l'empenyen a sentir els records passats de la seva relació, però les guarda, també, com una arma contra la Sofia. “*Ja li hauria agradat, ja, que la senyoreta Sofia li hagués dit «Porta unes arracades molt fines, Armanda.»*” (p.218) La ruptura de la relació, en part, també li sap greu a l'Eladi, que potser hagué de deixar-la per la seva mania amb la sang. “*... recordava una nit d'estiu violent en què l'Armanda l'havia anat a veure amb un dit embolicat, la bena lleugerament tacada de*

sang... *Li vingueren ganes de treure-se-la del davant a empentes. [...] Potser per això acabà amb l'Armanda. Li sabé greu, perquè l'Armanda tenia bon llit.*" (p.237)

Entre la Sofia i l'Armanda hi ha una certa rivalitat. Els dos anys en què l'Armanda estigué amb l'Eladi, se sentí com la senyora de la casa. *"Ella havia estat la primera a caure i durant dos anys havia cregut que era la mestressa. Quan el senyoret Eladi se'n cansà, continuà a la casa patint com una desesperada."* (p.154)

L'Armanda sap que mai podrà aconseguir el paper de mestressa i la Sofia és conscient que, tot i saber que l'Armanda s'entén amb el seu marit, no hi pot fer res. *"...la Sofia, que ho veia tot, es cobrava les males estones del començament. Havia estat gelosa de l'Armanda; s'havia sentit tan humiliada pel que passava davant mateix dels seus ulls que no la despatxà per orgull."* (p.154) Aquesta gelosia de l'Armanda no dura gaire. Amb la manera que té ella de ser, aconsegueix trobar la part bona i irònica de les coses. És així com amb aquesta actitud pot anar-se desfent del recel que té a la Sofia. *"L'Armanda, que sabia, com tothom, la il·lusió amb què la Sofia esperava una filla, no podia amagar una mena d'alegria dolenta: «Li està bé: i a més a més, ¡el nen és pitjor que una figa tova!»"* (p.149)

Tanmateix, és ella qui es cansa de seguida d'aquesta rivalitat i, fins i tot, admet que té ganes d'anar-se'n de la casa. Si l'Eladi no la vol més, ella de ben segur que no li anirà trepitjant els talons per darrere. L'Armanda té la virtut de buscar tot allò positiu i deixar enrere el que li pugui fer mal en un futur. *"Quan es ficava al llit amb el ventre ple i la son dolça, pensava que servia en una bona casa i que gairebé podia dur tot el que guanyava a la caixa d'estalvis: «¡El demás són trons!»"* (p.155)

El dia de la mort de l'Eladi, l'Armanda i el Jesús Masdéu passen la nit vetllant-lo. No es diuen Valldaura ni Farriols, però sí que la seva presència és important en aquella casa. *"... quan sentí aquelles paraules, l'Armanda es tragué un mocador de la butxaca del davantal i digué tot eixugant-se una llàgrima: «És veritat que sóc com de la família.» «I jo- digué Masdéu -»"* (p.288)

6.2 VELLESA

6.2.1 RELACIÓ AMB LA TERESA

La família Valldaura és conscient de la fidelitat de l'Armanda. Després de tants anys treballant a la cuina, el metge li aconsella que deixi estar el treball perquè la seva salut no ho permet més. Tanmateix, la Sofia li dona el càrrec de vigilar la feina de les altres minyones. A més a més, li prega que faci companyia a la Teresa. L'Armanda sap que la Teresa és una bona persona i ho accepta de bon grat. Als seus nets també els té molta estima. *“L'Armanda sabia que la senyora Teresa era bona. Només s'havia de veure com mirava en Jaume, el seu net petit, que tenia les cames com fustetes de misto. L'Armanda també l'estimava molt perquè era un nen neulit. Havia sentit a dir que els nens dels rics creixien malament perquè els seus pares eren uns bruts que ho escampaven per on podien i la sang se'ls aigualia. El més trist era que les criatures haguessin de pagar els plats trencats.”* (p.157)

És així com l'Armanda acaba sent la confident de la Teresa. No només la cuida i l'ajuda en les seves necessitats bàsiques, sinó que també l'escolta i comparteix somnis i secrets amb ella. La màxima comprensió arriba quan totes dues s'expliquen un somni sobre els seus amors de joventut. La Teresa sap que l'amor de l'Armanda sempre fou l'Eladi, sense haver-li-ho explicat ningú, i li suplica que mai deixi morir un somni d'amor. *“La senyora Teresa sabia i l'Armanda sabia que la senyora Teresa sabia que l'àngel dels seus somnis tenia el cap d'Eladi Farriols.”* (p.300)

L'Armanda és l'única persona que comprèn la vida de la Teresa i sentirà molta pena de no haver-la comprès abans. En el seu testament, la Teresa hi escriu: *“La fidel Armanda viurà a la torre fins que es mori. I fins que es mori, els meus hereus li pagaran la mesada.”* (p.337) Per a la Teresa, ella és la veritable hereva de la casa. L'Armanda és el testimoni de totes les vivències i confidències de la torre. Ella visqué els naixements i les morts de moltes persones i és la que acabarà descobrint molts dels secrets de la casa.

Amb la mort de la Teresa, l'Armanda es converteix en la mestressa de la torre. La Sofia continua sent-ne la propietària, però la memòria dels morts i les claus que obren totes les portes les duu ella.

6.2.2 ELS SECRETS DE LA FAMÍLIA

L'Armanda és una dona obedient, discreta, i molt observadora. La seva intuïció la situa al costat del lector, en la mesura que és el lector qui sap els secrets de la família. I és la seva fidelitat a la casa la que marca la seva actitud: «*Els secrets d'una família -pensaven són sagrats.*» (p.159)

És ella qui descobreix la veritable procedència de la Maria, tot fixant-se en un gest que fa: «*...la Maria acabava de fer exactament el gest que el senyoret Eladi feia sempre a taula quan no sabia per quines postres decidir-se. [...] L'Armanda, esgarriada, pensà: «És filla d'ell.»*» (p.159) També s'adona que la mort d'en Jaume no ha estat un simple accident i ho insinua a la Teresa: «*L'aigua no fa això, senyora Teresa.*» (p.190) Ja cap al final de l'obra, també acabarà intuïnt el vincle d'unió entre la Teresa i el Jesús Masdéu: «*...Ramon, tan diferent de quan havia fugit de casa, s'assemblava molt molt a en Jesús Masdéu.*» (p.385)

La veritable mestressa de la casa és, doncs, l'Armanda; el mirall se li trenca a ella mateixa. Ella és la veritable persona lligada completament a la torre perquè no només té cura dels secrets sinó que també de totes les persones que dins hi resten en pau. «*L'amor de l'Armanda pels morts d'aquella casa entendria.*» (p.330) És ella qui pentina els cabells negres i ondats de la Maria per a l'enterrament i la qui vetlla l'Eladi. També és ella qui alliberarà el fantasma de la Maria perquè se'n pugui anar al lloc dels morts en pau.

6.2.3 L'ARMANDA I LA CASA

«*L'Armanda s'havia tornat grossa, ingènua, tota ella respirava bondat; se la devia haver encomanada de la seva mare, de tant servir-la.*» (p.313)

Poc després de la mort de la Teresa, la guerra esclata i la Sofia se'n va a França. Fa hereva de la torre l'Armanda però l'avisava que allí no hi està segura. Ella no té la més mínima intenció de marxar. Té clar que, si ha de morir, morirà on de veritat se sent a gust. «*Jo, però, no me n'aniré. Si m'han de matar que em matin aquí. Al capdavall, quan t'adones que estàs a punt de morir, ja és com si fossis mort.*» (p.335)

Quan la Sofia se'n va, l'Armanda sent que, per fi, es pot convertir en la Teresa i es posa el seu dominó violeta i obre una botella de xampany. Amb el mirall de la Sofia, comença

a recórrer la casa, de dalt a baix. Quan el mirall es trenca, entra en un món on tots els secrets de la casa queden enllaçats entre si però cap d'ells conté la veritat absoluta. Cadascun d'aquests bocins reflecteix el punt de vista d'un personatge important de la casa. *“Les miques de mirall, desnivellades ¿reflectien les coses tal com eren? I de cop a cada mica de mirall veié anys de la seva vida viscuda en aquella casa. [...] Una orgia de temps passat, lluny, lluny...”* (p.338) En aquesta mateixa al·lucinació, se li fan presents totes les persones mortes de la casa. Amb la copa alçada amunt, fa una ofrena a tots ells i s'adorm. *“Tancà els ulls, sola amb el seu dol violeta, mig perduda en el pou del temps.”* (p.341)

Mirall trencat de Dani Valle.

L'endemà, agafa totes les seves coses i s'instal·la a l'habitació de l'Eladi. *“Dormiria on havia dormit ell, el recordaria fins a l'hora de la mort.”* (p.342) Surt al jardí i visita tant el bassal com el llorer. Teixeix una corona d'heures i la deixa damunt la llosa de la Maria. Després, puja a la teulada, on se li fa present la veu de la Maria just abans de morir, tot recordant les onades de foc d'estrella. *“Els àngels no tenien cara, no tenien peus, no tenien cos. Eren ales amb una ànima vaporosa com una boira enmig de tanta ploma d'amor.”* (p.344)

Com era d'esperar, la torre queda incautada pels milicians i l'Armanda no té més remei que marxar amb una pena que li trenca el cor. Per sort, el cap dels milicians és en Jesús Masdéu i, en sentir les seves súpliques, decideix buidar la casa menys les sales que ella demana no tocar, la de la Teresa i la Maria. A més a més, li procura un pis. Tot i això, l'Armanda continua anant-hi a dormir fins que es casa amb un milicià. *“Passava estones al pis i en pagava el lloguer però dormia a la torre com una obligació. No la podia deixar”* (p.347)

L'Armanda ja no viu a la torre però hi va freqüentment i llança flors a la llosa de la Maria per damunt de la tanca. L'Armanda s'estimava molt la Maria, tot i saber que la nena no compartia aquells sentiments. *“La Maria, a ella, no l'havia estimada mai. ¿Qui havia estimat, la Maria? ¿Qui es podia dir que hagués estimat?”* (p.272) Un d'aquells dies, s'hi troba la Sofia, que li explica el seu pla d'enderrocar la torre. L'Armanda hi està d'acord però li demana que li deixi fer un últim tomb. Feia temps que els milicians deien que hi havia un fantasma rondant per allí i ella s'hi vol encarar. Voltant per la terra, li venen a la memòria tots els records que visqué en aquella casa; alguns de bons, alguns de dolents, altres d'indiferents... És aleshores quan se li fa present el fantasma, atribuït

a l'esperit de la Maria, i li conjura unes paraules d'amor: “«*Si és un mort d'aquesta casa el qui pensa en mi, que Déu l'ajudi i li doni repòs i la pau que necessita.*»” (p.385)

És així com l'Armanda surt de la torre reconciliada amb tot el que ha estat la seva vida. Ara pot reconèixer que la destrucció de la torre no comportarà l'oblit dels records ni dels morts. Surt satisfeta de tot el que ha fet i amb una petita recança de tot el que ja no hi podrà viure més.

7. BÀRBARA

“A dalt de l’escenari, asseguda entre els primers violins, hi havia una noia amb un tros de punta que li penjava al capdavant de la faldilla. [...] Prima, rossa com un fil d’or, amb els ulls molt clars, amb els cabells pentinats enlaire i amb dos o tres rínxols que se li escapaven clatell avall.” (p.49)

La Bàrbara, una violinista vienesa, es converteix en el focus d’atenció del Salvador Valldaura mentre interpreta el concert núm. 3 de Beethoven. Mig any abans, ja havien coincidit en un concert a Salzburg on el Valldaura tampoc pogué treure-li els ulls de sobre. La veié tan tendra i fràgil que “*feia pena pensar que la vida potser jugaria a fer-la malbé.*” (p. 50)

El Salvador fa tot el possible per poder tornar a coincidir amb la Bàrbara i demana ajuda al seu amic Quim, que és qui li presenta la noia. Ell organitza una trobada perquè tots dos es puguin conèixer. Valldaura comença a enviar-li cada dia violetes i la Bàrbara accepta quedar de nou amb ell. Aquesta vegada, però, no para d’enraonar sobre la seva vida. “*Una mica excessiva pensà Valldaura.*” (p.53) Li explica que, degut a uns pares absents, passà la major part de la infància amb el seu avi, que adorava la música. “*Amb el meu avi havíem vingut unes quantes vegades aquí. ¿Veus aquella roca d’allà baix? Sempre m’hi feia enfilar. Després anàvem fins al riu. És aquí mateix.*” (p.54)

Pintura a l’oli d’unes violetes de A. Del Toro.

L’endemà, tornen a quedar per sopar. La Bàrbara es presenta negra de cap a peus, preparada per afrontar el seu destí. Quan veu el mirall que hi ha damunt el sofà s’esglia perquè sovint somniava “*que entrava dins d’un mirall amb el marc daurat com aquell i no podia sortir-ne mai més.*” (p.56) És així com la trobada agafa un to tenebrós, amb unes espelmes enceses i el mirall tapat amb la seva jaqueta. Abans d’anar-se’n, la Bàrbara li passa un dit per la galta “*fort, com si li volgués deixar una ratlla marcada.*” (p.56) Al cap de dos dies, la notícia del suïcidi d’una noia omplí totes les portades dels diaris. La Bàrbara s’havia ofegat en el canal, segurament el mateix dia que es trobà amb el Salvador. No només va deixar-li un senyal a la galta, també li deixà la seva presència, que Valldaura conservarà per sempre més.

La inesperada mort de la Bàrbara té lloc al mateix riu on Valldaura la besà per primera vegada i per on, sovint, la violinista passejava amb el seu avi. El malson que reiteradament somniava quan la seva mare l'abandonà es feu realitat: la Bàrbara entrà dins un mirall fet d'aigua, amb el marc ondulat, i no en sortí mai més. La noia apareix com un misteri en la vida del Salvador i després torna a desaparèixer sense cap explicació. La seva presència, però, s'interposa entre la Teresa i el Valldaura i ens fa pensar que els amors impossibles -els platònics- són els amors que veritablement perduren perquè no pateixen el desgast del temps.

8. PILAR SEGURA

Pilar Segura, més coneguda amb el sobrenom de Lady Godiva, és una cupletista del Paral·lel. Durant un cert temps manté una relació amb l'Eladi Farriols, de qui tindrà una filla: Maria Farriols. *“Amb aquella pell tan setinada i aquells ulls verds tan exòtics el (Eladi) feia pensar en una orquídia. Els dies que plovia estava melangiosa i quan estava melangiosa era divina.”* (pàg. 124)

L'Eladi coneix la Pilar a l'Edèn-Concert, un *music-hall*, i queda meravellat amb la seva interpretació. El seu nom d'artista, Lady Godiva, no és gens casual ja que la seva representació es basa en la llegenda anglosaxona de la dama Lady Godiva, que recorregué tota la seva ciutat despullada a llocs d'un cavall perquè el seu marit rebaixés els impostos. I Pilar Segura, nua, a llocs d'un home vestit de cavall, interpreta el seu espectacle per guanyar-se la vida.

Lady Godiva de John Collier, 1898.

Quan l'Eladi va a visitar-la no pot estar-se d'admirar-la: *“Era dolça, tenia un no sabia que de popular i de refinat que la feia entranyable «Tan diferent de la Sofia...»*” (p.127) però els colors desagradables de les parets, els bibelots, els macassars i els perfums ofegadors de la casa li fan venir claustrofòbia. Igual que l'Armanda, la Pilar té una piga al pit que l'excita molt.

Previsiblement, la Pilar es queda embarassada i l'Eladi l'abandona per casar-se amb la Sofia. Ella sola ha de seguir endavant amb una criatura petita i, després d'assabentar-se que uns senyors molt rics estan disposats a quedar-se-la, l'acaba cedint perquè no li falti res. *“Passà dos mesos amargs; no acabava de decidir-se. A l'últim, cansada de tot, digué que sí; i, més morta que viva, donà la criatura al seu empresari.”* (pàg.146) També, li dona un estoig blau amb un braçalet de plata que més tard el Jaume llençarà al pou. *“I en el pou també hi havia un braçalet de plata amb campanetes de quan la Maria era petita. L'hi havia tirat en Jaume, d'amagat, un dia que la Maria li havia dit que era un llangardaix fastigós.”* (pàg.178)

Al cap d'un temps, la Pilar mor en un hospital. *“Aquella artista, com tantes, havia mort a l'hospital després d'haver estat durant anys la reina del Paral·lel.”* (pàg.207)

La Pilar, sense a penes conèixer els Valldaura, acaba tenint un paper molt important dins la família. Per a l'Eladi, serà sempre el record d'un amor de joventut i per a la Maria el retrat d'una noia amb els ulls tristos, molt semblant als d'ella. *"...saltà a terra un retall de diari. Li cridà l'atenció una noia amb la cabellera deixada anar, a dalt d'un home vestit de cavall: s'embadalí amb els ulls d'aquella noia que s'assemblaven als seus."*(pàg. 265)

La Teresa és finalment qui li dona un paper en la família guardant dins l'àlbum familiar el retall de diari que li havia ensenyat el Sr. Rodés i que ella, en adonar-se ràpidament de qui era, decidí quedar-se.

9. EULÀLIA BERGADÀ

L'Eulàlia és una amiga molt propera de la Teresa. Al llarg de la història, l'amistat pateix alts i baixos per culpa de la rivalitat i els seus atacs de gelosia. *“No es veien tan sovint com abans perquè s'havien refredat una mica.”* (pàg. 88)

Per la festa de Carnaval dels Bergadà, l'Eulàlia afavoreix que el Salvador i la Teresa es retrobin. *“¡Ja ho tinc! El faré venir. O jo no soc ningú o ballareu junts. Vine ben maca.»* (pàg. 62) Després, però, el dia que van al Liceu no pot estar-se de recordar-li tota la història de Viena i que en Salvador encara no ha pogut oblidar la Bàrbara. A més a més, afegeix que la gent comença a sospitar de la seva relació perquè moltes vegades veuen el Valldaura sol al teatre. *“Sembla que la Marina Riera, la germana del notari, ha vist el teu marit algunes vegades tot sol al concert, i li ha estranyat; m'ha preguntat on et deixava. Jo li he dit que a tu no t'agradava la música; «¿què volies que li digués?»”* (pàg. 89)

Un dia que l'Eulàlia visita la Teresa a casa seva, li parla del notari Riera. Lloant la seva gran bellesa, no pot entendre la seva decisió d'haver-se casat amb una dona tan lletja, i està segura que té una relació amorosa d'amagat. *“Ell se'n deu aprofitar. Molt educat, tu diràs, molt seriós, però estic segura que té algú; algú que val la pena.”* (pàg. 100) Altrament, li explica que el Sr. Begú, el joier, havia mort d'una malaltia recentment. La Teresa s'espanta i pensa si realment l'Eulàlia sap coses d'ella que no hauria de saber. *“¿Per què me'n parla? - pensà la Teresa -; és impossible que...”* (pàg.101), evocant, segurament, l'episodi de l'agulla. Sembla talment com si l'Eulàlia estigués al corrent de tots els afers que provoquen una certa vergonya a la Teresa i no s'estigués de dir-li-ho tot per fer-la sentir malament. No pot assumir que la Teresa, d'origen humil, hagi tingut tanta ascensió social.

Els anys, però, i uns certs esdeveniments que li canvien la vida endolceixen el seu caràcter rígid. El seu marit, el Rafael Bergadà, és assassinat, suposadament a causa de les tensions entre els obrers de la seva fàbrica, davant de casa seva. *“Aquella taca de sang la trepitjava cada dia encara que no volgués perquè li barrava el pas i se li estrenyia el cor i li venien ganes de morir.”* (pàg.224) Devastada i consumida per la solitud, busca refugi psicològic en el seu cunyat, el Joaquim Bergadà, per qui inicialment sentia una mena d'antipatia. En l'anada al Liceu amb la Teresa, li confessà: *“És d'aquelles persones que es passen la vida fent bestieses i queixant-se.”* (pàg. 88) però, *“Necessitava estimar i que l'estimessin i l'Eulàlia, aureolada de soledat i de pena, havia*

arribat en aquell punt dolç en què canviar el destí d'un home és la cosa més senzilla del món. En Quim l'agafava del braç cada vegada que travessaven un carrer i ella li ho agraiïa profundament." (pàg. 224) L'amor que li prengueren amb la mort del seu marit, el retroba en el Quim i es muda a París, on ell resideix. Aquest amor, al cap i a la fi, és fruit dels detalls petits que tots dos conserven del Rafael.

En una mena de viatge sentimental que fa a Barcelona, l'Eulàlia visita la Teresa, ja molt malalta. Esperant-se per poder entrar a la cambra, se'n compadeix i vol oblidar el ressentiment que li té. Se n'havia distanciat des que començà a sortir amb el Salvador perquè *"a dintre de la consciència cadascú hi està sol amb ell mateix."* (pàg.226)

10. SENYORETA ROSA

La Senyoreta Rosa és la institutriu dels nens. *“Al capdavant, de tot el servei, ella era la persona més important.”* (pàg.232) La Maria i el Ramon, però, la maltracten amagant-li sempre el talc que necessita per al seu melic escaldat i adreçant-se cap a ella d'una manera inadequada. També se sent poc compresa per les altres minyones i la Sofia, que més tard la despatxarà. *“Ella els havia vetllat quan havien estat malalts, els havia ensenyat francès, els havia ensenyat tot el que sabia i sempre li havien tornat les atencions i l'interès amb bromes pesades indignes d'uns fills de gent rica.”* (pàg. 232)

Quan la Sofia la despatxa, la resignació i la ràbia s'apoderen d'ella. No entén com després de tants anys de servir a la casa, d'haver aguantat tants capritxos dels nens, d'haver estat comprensiva amb tothom i d'haver estat discreta perquè la Sofia no s'engelosís, la podien fer fora d'aquella manera. El seu comiat significa, també, un daltabaix en la relació que porta d'amagat amb el Marcel, el cotxer de la família. *“En Marcel era bon noi i simpàtic; no havia parlat mai de casament però ella estava segura que si hagués continuat a la casa, el costum, més que la voluntat, s'hauria endut la victòria. Ara ho veia tot perdut.”* (pàg. 231)

Tots aquests factors li provoquen un sentiment de venjança envers tota la família i la converteixen en la desencadenant de la tragèdia. El dia abans d'abandonar la casa, es presenta a la biblioteca de l'Eladi, portant, sota la roba, el joc interior de mussolina blau cel que es comprà amb l'esperança que algun dia el senyoret la visités a la seva cambra. Amb un posat seriós i passiu, li revela les sospites que té sobre la relació d'amor del Ramon i la Maria. El detonant final, però, arriba quan li relata el petó que es feren darrere els lilàs. Amb el mal provocat, surt de la biblioteca i se'n va a la seva cambra, a punt per marxar de la torre l'endemà. *“Fou com si tirés una maledicció. [...] es tirà al llit molt cansada per l'esforç i la violència que havia hagut de fer. Però valia la pena. En aquella casa no viurien mai més en pau.”* (pàg. 236)

11. LES MINYONES

La torre dels Valldaura té un gran nombre de minyones al servei: noies joves que treballen durant un cert temps, a la casa i al jardí, a les ordres de la Teresa i la Sofia.

Quan la Sofia encara és petita, hi treballen un grup de minyones, entre elles l'Anselma, tieta de l'Armanda. Ella és l'encarregada de la cuina i la minyona amb més experiència de la casa, a qui la Teresa té un gran respecte. Quan es fa gran i ja no pot treballar més, l'Armanda és qui la substitueix. *“La tia Anselma vivia tota sola en un piset de la Barceloneta i només menjava pa amb tomàquet i pernil i bevia grans tassons de cafè*

Grup de minyones recollint aigua a la Font de Canaletes, a principis del segle XX.

amb llet. «No té res d'estrany –deia a la seva neboda, que s'esgarrifava de veure-li fer aquella vida- ; he passat anys i panys de nassos als fogons i ja n'estic tipa.» (pàg. 157)

Algunes de les minyones són molt xafarderes i, gràcies a la seva feina, poden anar remenant-ho tot sense aixecar sospites. Són elles qui, mentre ordenen la roba de la Teresa fent una neteja d'armaris, troben el vano amb la poma que li regalà l'Eulàlia. També són elles qui ensenyen a l'Armanda l'abric violeta que anys més tard es posarà per donar honor a tots els morts de la casa. *“«Ja pots mirar, ja; és una mena d'abric molt estrany. No entenc per què han de guardar tanta cosa vella, amb la nosa que a mi em faria...»* (pàg.103)

Quan l'Eladi Farriols comença a freqüentar la casa dels Valldaura, moltes de les minyones se n'enamoren. *“«¿No podeu deixar tranquil el senyoret Eladi? Totes n'esteu enamorades; ¡totes!»* (pàg.103) Algunes, fins i tot, somnien amb poder tenir relacions amoroses amb el senyoret. L'Eladi se n'aprofita i té diversos afers amb un seguit de minyones. Amb una d'elles, l'Elisa, intenta recrear la nit de nuvis que tingué amb la Sofia. *“«¡No! ¡Si es pensa que he vingut perquè em faci petons als peus i per veure'l suar, s'equivoca!» [...] «Ja ho sabia que feia això, però no m'ho creia. No em pensava que m'ho pogués fer a mi. I la broma de les ungles... Es veu que no pot passar dels peus.»* (pàg. 217)

Un dia molt calorós d'estiu, l'Olívia, una de les minyones, proposa ruixar-se amb aigua al jardí, aprofitant que a la casa només hi ha la Teresa i els nens. Totes les noies es despullen i es remullen menys l'Armanda, que les observa des de la llunyania, una mica avergonyida del seu cos ja vell. *“La Miquela l'anava ruixant i a l'últim, com que totes es delien per ficar-se a l'aigua, l'Armanda, que no s'havia volgut despullar perquè li feia angúnia que li veiessin els pits que se li havien tornat vells abans d'hora, digué que les ruixaria ella.”* (pàg.158)

Anys més tard, el ritual continua i unes altres minyones, completament diferents, segueixen ruixant-se al jardí. Una d'elles descobreix que, en moltes ocasions, l'Eladi les espia, des de la casa dels safaretjos, mentre elles es banyen. *“Els vidres aquells no els netejaven mai i aquella rodoneta neta com una patena la féu malpensar. I al peu de la finestra, que tot l'hivern havia estat ple d'embolics, no n'hi havia ni un. Des d'allí el senyor les espiava.”* (pàg.283) A l'explicar-ho a les altres minyones, totes esbojarrades per l'aigua i la calor, arrenquen a riure encara més sense donar importància als fets.

Al final de tot, l'Armanda és qui es fa càrrec de revisar tota la feina de les noves minyones *“perquè les minyones d'ara no eren de tan bona fe com les d'abans”* (pàg.281) Amb la proclamació de la II República, totes elles se'n van de la casa menys la Miquela i l'Armanda. *“No quedava ningú del servei a la casa: només elles dues. La cuinera havia estat la primera en marxar. [...] Les altres minyones, capitanejades per la Rosalia, se n'havien anat totes alhora: a donar sang als hospitals.”* (pàg. 334) La Miquela és qui acompanya la Sofia, carregada de joies, cap a l'exili i l'Armanda es queda a la torre, per protegir-la ja que, des que hi va entrar de ben jove, ha estat casa seva tota la vida.

12. CONCLUSIONS

Una vegada realitzada l'anàlisi de tots els personatges femenins de *Mirall Trencat* toca fer-ne una valoració global. El primer que voldria aclarir és el perquè del meu interès a analitzar només els personatges femenins. Qui ha llegit Mercè Rodoreda sap que, en la majoria de les seves obres, les figures femenines tenen una major importància que les figures masculines. La raó d'això rau, possiblement, en el fet que Rodoreda les domina millor. Els seus personatges femenins destaquen per ser un reflex de les dificultats que té la dona, en general, per accedir a una formació intel·lectual i laboral o poder gaudir d'una independència personal, que moltes vegades és malvista. Al llarg de la seva vida, Mercè Rodoreda va haver de conviure amb aquest ambient i és per això que pot fer tan vives i reals les seves figures femenines.

Mercè Rodoreda, però, sosté que “a *Mirall Trencat* la protagonista no és la Teresa Valldaura; els importants del *Mirall* són la casa, el jardí i, sobretot, les criatures, els nens: és a dir, el nus de la novel·la el fan les criatures, no la Teresa.”³⁰ Com bé diu Rodoreda, els nens tenen una gran importància en la transcendència dels fets de l'obra. La mort del Jaume és la primera gran tragèdia i afecta moltíssimes persones, sobretot la Teresa, que perd tota emoció de seguir vivint. És, també, amb la fugida del Ramon que la Maria se suïcida, una altra gran desgràcia, igual o pitjor que la de la mort del Jaume. No podem, tampoc, oblidar-nos del nen Jesús, el fill de la Teresa, perquè ell és el veritable detonant de tota la història. Si la Teresa no l'hagués tingut, és molt possible que no s'hauria casat mai amb el Sr. Rovira i, per tant, la història hauria pres un camí completament diferent.

D'aquesta manera, els nens tenen un paper clau a *Mirall trencat* però el pes de la novel·la recau en la Teresa, la Sofia, la Maria i l'Armanda perquè són els personatges més treballats de l'obra. Tant el Salvador com l'Eladi també són indispensables però el protagonisme no rau en ells. Són uns personatges que tenen el seus moments, però no són els qui més interès desperten. L'Eladi és descrit com un mediocre, “*el seu mal era que s'avorria.*” (pàg.110), i el Salvador com un home impossibilitat de viure completament, reclòs dins un amor platònic.

Al llarg del treball, m'he adonat també que, tot i tenir papers completament diferents, les figures femenines de l'obra comparteixen, globalment, diversos trets característics. El

³⁰ *Autoretrat* – p.208

primer i el més evident de tots és la falta de llibertat. En moltes ocasions les accions no coincideixen amb els pensaments i l'única manera que tenen de sentir-se completament lliures és mitjançant els records, els sentiments i les sensacions. Aquesta falta de llibertat no és pròpiament deguda a les influències dels altres personatges sinó que el sentiment d'haver d'encaixar en algun lloc les reté de poder ser elles mateixes. Al principi de l'obra, la Teresa es tanca totes les portes a la memòria "*no havia de pensar res. No pensar havia estat la seva salvació; o pensar coses tontes.*" (pàg. 187) Durant tota la primera part de la novel·la, actua d'aquesta manera. Qualsevol record que se li presenta és poc comprès o directament ignorat. És, però, abans de morir quan per fi s'adona que l'intent d'amagar aquests records va comportar-li la pèrdua de la joventut, la seva llibertat. La Sofia, per altra banda, després de la mort del seu pare, ja no se sent completament còmoda dins la casa. Al final de l'obra, quan se'n va a viure a França i torna a la torre per fer uns tràmits, la rigidesa i malícia que sempre l'havia caracteritzada no es manifesta. Podríem suposar que és a França, ben lluny de la torre, on per fi se sent lliure i pot actuar d'una manera completament diferent. Un altre exemple que podem trobar és en el cas de la Maria. Quan és separada del Ramon, la seva única sortida és el suïcidi i és amb el seu esperit que pot gaudir de la llibertat. En els altres personatges passen situacions similars: la seva llibertat només pot ser exterioritzada mitjançant els pensaments i els sentiments o fent un canvi radical en la seva vida.

Un altre tret característic de les figures femenines és la classe social de la qual procedeixen. Tant la Teresa, com les minyones, la Pilar, la Bàrbara i la Maria provenen de classes socials baixes. Moltes d'elles, per les circumstàncies a les quals es veuen exposades, accedeixen a una classe superior. El cas més evident és el de la Teresa; gràcies al Sr. Nicolau, accedeix a un món ple de riqueses que li canvia completament la vida. Un altre exemple és el de la Maria, que fa un salt en la seva condició social quan és adoptada per la família Farriols. La Pilar, lamentablement, decau amb els anys i passa de ser l'estrella del Paral·lel a una simple artista, com tantes altres. És evident que la condició de minyona de l'Armanda és una mica complicada de canviar, però hi ha una evolució molt significativa dins el seu càrrec. El temps i l'experiència fan que passi de ser una simple cuinera a la cap de totes les minyones. Tanmateix, la Sofia sí que procedeix d'una classe social alta i durant tota l'obra seguirà mantenint aquesta posició.

En totes elles hi ha, també, un procés de maduresa ben visible. Aquesta evolució, pròpia de cada personatge, és normalment deguda a un fet exterior. La Maria, després que el Ramon marxa de casa, ja no se sent com una nena sinó com una dona. És la causa del

seu suïcidi; la maduresa li comporta l'arribada al món dels adults, un món en el qual no vol pertànyer. L'Armanda, els primers mesos d'entrar a treballar a la torre, desprèn una gran innocència i bondat. Amb els anys, s'enriqueix d'experiències, i aprèn a guardar els secrets. I és, en l'episodi on se li trenca el mirall, quan arriba al punt àlgid de la seva llibertat. La Teresa, per la seva part, madura definitivament amb l'arribada dels seus nets i la malaltia. Aquesta etapa correspon també al començament de la seva decadència física i l'aïllament social. La Sofia, tanmateix, és un cas més complicat. La seva innocència només és visible quan es relaciona amb el seu pare. Després de la mort del Salvador, la Sofia no troba, o potser no vol trobar, algú amb qui poder establir una relació semblant a la que tenia amb ell. Des del meu punt de vista, la Sofia actua d'aquesta manera perquè no vol tornar a sentir el mateix dolor que patí amb la traïció del seu pare. Ella mateixa s'assegura de no tenir cap relació propera amb ningú per poder estalviar-se una situació com aquella. La Sofia, però, quan madura definitivament? Jo sostinc que, ben bé, la Sofia no acaba de fer-ho del tot. És veritat que durant la història passa per diferents situacions difícils i el trasllat a França li canvia completament la vida. Tanmateix, l'experiència de vida no li ensenya a defugir de la fredor que des de ben petita l'ha caracteritzada.

El meu objectiu inicial, el de fer una anàlisi completa de tots els personatges femenins, s'ha complert. Amb la part pràctica he pogut comprendre per què a les figures rodoresianes se'ls atribueix un interior tan complex i també he pogut trobar respostes a la hipòtesi que em plantejava. Com ja s'esmenta anteriorment, un dels principals objectius que busca Rodoreda en la seva narrativa és la creació de personatges que puguin, de forma directa, endinsar el lector dins la narració. A *Mirall trencat*, aquest objectiu està perfectament assolit. Les figures femenines, especialment la Teresa, la Sofia, l'Armanda i la Maria, són capaces de traspasar les seves accions i emocions al lector, acostant-lo cap al seu món intern. Aquesta capacitat les converteix en persones que perfectament ens podrien passar pel costat cada dia. Si els humans som tan complicats, per què no ho poden ser elles també?

14. BIBLIOGRAFIA

ARTICLES

ARNAU, Carme: “Mercè Rodoreda, vint anys després” a *Avui*, abril 2003.

BOIXADER, Mònica: “Rodoreda, Bertrana, Pàmies. Des de la trinxera.” a *Núvol*, setembre 2019.

CASACUBERTA, Margarida: “Soles a la ciutat. D’*Aloma* a *Mirall Trencat*” a *L’Avenç*, núm. 301, abril 2005.

CASACUBERTA, Margarida: “Les larves de la descomposició: Viena” a *Revista de Girona*, núm. 247, abril 2008, p. 79-84.

CASASÚS, Josep Maria: “Joana Mas, per Anna Murià” a *Ara*, maig 2016.

COMAS, Eva: “La Rodoreda que no hem escoltat” a *Núvol*, setembre 2019.

COSTA-GRAMUNT, Teresa: “Mercè Rodoreda i Andreu Nin” a diari de Vilanova, novembre 2008.

GELI, Carles: “Rodoreda al jardí de la infantesa” a *El País*, novembre 2015.

IBARZ, Mercè: “Mercè Rodoreda: els fruits de l’exili” a *Lletra*, 1999

MASSOT, Josep: “Les novel·les redescobertes” a *La Vanguardia*, gener 2016.

MEDINA, Gemma: “Tres triangles. Beethoven, Tolstoi, Rodoreda” a *La Lectora*, octubre 2018.

NERÍN, Gustau: “El descobriment de la jove Rodoreda” a *El Nacional*, gener de 2016.

PORRAS, Marina: “Em mirava i em feia por. Mercè Rodoreda i Montserrat Roig” a *Wordpress*, desembre 2014.

RODOREDA, Mercè: “Fer novel·les segons Mercè Rodoreda (recull de cites)” a *Catorze*, octubre 2019.

SEGURA, Cristian: “Obiols-Rodoreda, els anys a la vora del mal” a *El País*, maig 2018.

SERRAHIMA, Xavier: “Mercè Rodoreda – Joan Sales, Cartes completes (1960-1983)” a *El racó de la paraula*, juny 2015.

VILALLONGA, Mariàngela: “L’eclosió literària: Ginebra” a *Revista de Girona*, núm. 247, abril 2008, p.71-77.

LLIBRES

RODOREDA GURGUÍ, Mercè. *Mirall Trencat*. Barcelona: Club Editor Jove, 2018.

ARNAU, Carme. *Mercè Rodoreda. Una biografia*. Barberà del Vallès: Edicions 62, 2007.

CAMPILLO, Maria; GUSTÀ Marina. "*Mirall trencat*" de Mercè Rodoreda. Barcelona: Les Naus d'Empúries, 1988.

CASALS, Montserrat. *Mercè Rodoreda: contra la vida, la literatura*. Barcelona: edicions 62, 1991.

IBARZ, Mercè. *Mercè Rodoreda. Un retrat*. Barcelona: Edicions 62, 1997.

MIRÓ, Mònica; MOHINO, Abraham. *Mercè Rodoreda. Autoretrat*. Barcelona: Angle Editorial, 2008.

MOHINO, Abraham. *Mercè Rodoreda. Agonia de Llum*. Barcelona: Angle Editorial, 2008.

POCH, Joaquim. *Dona i psicoanàlisi a l'obra de Mercè Rodoreda*. Barcelona: PPU, 1987.

RODOREDA GURGUÍ, Mercè. *Cartes a l'Anna Murià*. Barcelona: LaSal. Edicions de les dones, 1985.

RODOREDA, Mercè; SALES Joan. *Cartes completes (1960-1983)*. Barcelona: Club Editor, 2008.

SERRANO, Ricard. *Guia de lectura: Mirall trencat de Mercè Rodoreda*. Barcelona: La Galera, 2009.